

ȘCOALA NAȚIONALĂ DE STUDII POLITICI ȘI ADMINISTRATIVE

FACULTATEA DE ȘTIINȚE POLITICE

MASTER POLITICI, GEN ȘI MINORITĂȚI

Disertație

Hărțuirea stradală în București. Studii de caz

Coordonatoare:
Lect.Univ.Dr. Alice Iancu

Masterandă:
Simona-Maria Chirciu

București

2014

Cuprins

Capitolul 1 Introducere	p.5
1.1. Motivația alegerii temei.....	p.6
1.1.1 Experiențe personale.....	p.6
1.1.1.1. Experiențe personale versus experiențele celorlalte femei.....	p.10
1.1.2 Importanța hărțuirii stradale ca subiect politic.....	p.10
1.2. Obiectivele cercetării.....	p.14
1.2.1. Investigarea ipotezelor de cercetare.....	p.14
1.2.2. Creșterea conștientizării cu privire la fenomenul hărțuirii stradale.....	p.14
1.3. Metodologie.....	p.16
1.4. Rezumat.....	p.24
Capitolul 2. Relații de putere în spațiul public	p.25
2.1. Feminismul radical și abordări ale violenței.....	p.25
2.2. Definiții și tipologii ale hărțuirii stradale.....	p.33
2.3. Hărțuirea sexuală ca formă de control și supraveghere ale corpului și mișcării femeilor în spațiul public.....	p.39
Capitolul 3. Hărțuirea stradală în București. Studii de caz	p.49
3.1. Date existente.....	p.49
3.2. O cercetare calitativă a hărțuirii stradale în București.....	p.54
3.3. Analiza tematică a interviurilor.....	p.55
Capitolul 4. Politici publice și activism în domeniul hărțuirii stradale	p.67
4.1. Starea de fapt.....	p.67
4.2. Recomandări pentru București.....	p.71

4.3. Concluzii.....	p.72
Bibliografie.....	p.74
Anexă.....	p.78
Ghid de interviu.....	p.78

Mulțumiri

În ultimii ani am avut șansa de a cunoaște mai bine persoane de la care am avut ce învăța referitor la feminism, activism și solidaritate între femei.

Sprijinul lor necondiționat a contribuit la elaborarea disertației mele, la creșterea mea ca feministă activistă, drept pentru care doresc să le mulțumesc în cele ce urmează.

În primul rând, doresc să le mulțumesc prietenelor mele Simona, Diana și Laura care și-au manifestat interesul pentru această temă și care mi-au citit cu interes lucrarea și mi-au făcut diverse observații pentru îmbunătățirea ei.

Le mulțumesc colegelor și prietenelor mele de la Centrul FILIA, Andreea și Miruna pentru interesul și încurajările lor continue.

Transmit mulțumiri și recunoștință caldă femeilor care au participat la cercetarea mea, care s-au deschis și au împărtășit cu mine experiențele lor și gândurile lor.

În mod special, îi mulțumesc coordonatoarei mele Alice Iancu pentru susținerea ei, pentru cunoștințele împărtășite în ultimii ani și pentru răbdarea și înțelegerea sa în elaborarea lucrării de față.

Mulțumesc profesoarelor și profesorilor de la master, de la care am învățat atât de multe, pentru care am respect și admirație.

Nu îl ultimul rând, am recunoștință față de colegele și prietenele mele de la master, în special față de Emilia, Bianca și Cami, pentru sugestiile lor, pentru interesul acordat față de lucrarea mea și pentru colaborarea noastră privind procesul per se, care a fost unul de fructificare a informațiilor pe care le-am dobândit în anii de master.

Capitolul 1 Introducere

Hărțuirea sexuală stradală este un subiect fragil și complex, insuficient cercetat și absent din dezbaterile academice și de pe agenda publică și politică.

Scopul lucrării de față este cartografierea fenomenului de hărțuire stradală din București, din perspectiva feminismului radical.

În primul capitol mi-am propus să prezint motivația alegerii temei, obiectivele cercetării mele, metodologia și rezumatul lucrării. Am avut o motivație personală, date fiind experiențele mele de hărțuire stradală în București și pentru că sunt de părere că hărțuirea sexuală din spațiul public este un subiect politic, care trebuie abordat public și reglementat. Mai departe, am prezentat ipotezele de cercetare ale lucrării mele și anume că (1) hărțuirea stradală, ca formă de violență sexuală asupra femeilor, este un fenomen zilnic care le afectează pe femei, precum și relațiile de putere dintre femei și bărbați din spațiul public și (2) Nereglementarea legală a hărțuirii stradale duce la agravarea efectelor pe care aceasta le are asupra femeilor.

Mai mult, obiectivul lucrării ar fi ca lucrarea de față să constituie un punct de plecare pentru recunoașterea hărțuirii publice ca fiind o problemă politică, un fenomen cu care femeile se confruntă zilnic sau aproape zilnic, precum și o bază calitativă pentru punerea hărțuirii sexuale stradale pe agenda politicilor publice și pentru reglementarea sa legală.

În cel de-al doilea capitol, am analizat din prisma feminismului radical, relațiile de putere dintre femei și bărbați în spațiul public. Am prezentat feminismul radical, abordările sale asupra violenței sexuale asupra femeilor, precum și criticile sale. Apoi, am prezentat definițiile și tipologiile hărțuirii stradale, precum și modul în care aceasta reprezintă un mod de control și supraveghere al corpurilor femeilor, dar și de limitare a accesului acestora în spațiul public.

În cel de-al treilea capitol am prezentat rezultatele analizei și cercetării mele care creionează fenomenul hărțuirii sexuale stradale în București, precum și limitele cercetării.

În ultimul capitol am prezentat exemple de activism în combaterea hărțuirii sexuale publice, am elaborat câteva recomandări pentru politici publice privind prevenirea și combaterea acestui fenomen, iar în ultima parte a capitolului am prezentat concluziile lucrării.

1.1. Motivația alegerii temei

1.1.1 Experiențe personale

Să fim sceptice față de orice sistem de gândire cunoscut... să ne încredem în experiența femeiască... - Learner

Am ales acest subiect deoarece problematica hărțuirii sexuale stradale este absentă în cercetarea și dezbaterile academice și inexistentă în politicile publice. Aceasta este considerată neimportantă și nu este corelată cu violența sexuală asupra femeilor. La cursurile despre politici publice și la cele în care abordez violența asupra femeilor mă așteptam ca hărțuirea stradală să fie o temă prezentă și importantă.

Sunt convinsă că experiențele mele sunt în mare parte și experiențele altor femei, fiindcă motivele și caracteristicile hărțuirii publice sunt unele adeseori comune.

Voi trece în revistă, într-un mod sintetic câteva experiențe personale de hărțuire stradală, care m-au afectat și care mi-au schimbat alegerile și modul de a percepe spațiul public, din sigur, în nesigur pentru mine, ca femeie. Știu că experiențele mele sunt într-o oarecare măsură și experiențele altor femei, deoarece hărțuirea publică are puterea de a obiectifica femeile, de a le conferi forțat și fără drept de contestare statutul de obiecte sexuale la care bărbații pot și au acces iar femeilor le revine statutul de „intruse” în spațiul public, care este considerat a fi unul masculin.

M-am mutat în București la vârsta de 8 ani, dintr-un sat de la 70 km depărtare de Drobeta Turnu-Severin, județul Mehedinți. De la 12-13 ani am început să cunosc și să interiorizez efectele hărțuirii stradale. Hărțuirea stradală este un fenomen zilnic al orașului, însă aceste experiențe prin care femeile trec zi de zi sunt considerate normale. Așadar, consider ca acest subiect trebuie scos din conul său de umbră, unde este împins forțat de către societate și să intre pe agenda publică și de ce nu, pe cea politică.

Experiențele mele de hărțuire stradală au început după ce m-am mutat în București, la vârsta de opt ani. Fiind un oraș mare, iar eu venind dintr-un sat, totul era diferit pentru mine: alt stil de viață, flux de oameni necunoscuți pe străzile mult prea mari, față de ulițele satului meu.

Prima experiență de hărțuire stradală a fost când aveam doar 12-13 ani. O țin minte fiindcă a venit din partea unui băiat mult mai mare decât mine, cunoscut puțin din vedere, dar cu

care nu vorbisem niciodată. Eram tunsă scurt și cu o siluetă androgină, foarte băiețoasă, aveam în grupul meu de prieteni doar băieți și o singură fată.

Replica aceluia băiat a fost într-o zi când m-am decis să port o fustă care îmi plăcea mult: „ce bună te-ai făcut! Mamă, ce ți-aș face!” Sentimentul de teamă, amestecat cu dezgust, confuzie, și auto-învinovățire: „de ce am vrut eu să port fustă tocmai azi? De ce am ales să merg tocmai până la locul cu pricina unde a apărut el? Nu puteam să stau doar în fața blocului?, De ce încep să cresc? Eu sunt de vină pentru că el s-a luat de mine! N-o să mai port fustă și n-o să mai merg prin zona asta!” Privirea, tonul și cuvintele lui m-au dat peste cap, nu înțelegeam de ce mi s-a întâmplat tocmai mie, eu având mereu o atitudine și un fizic care, credeam eu că mă apăra de „băgatul în seamă” al băieților.

În timp ce singura fată din grupul meu era mereu pipăită, ciupită de băieții din zona noastră, eu eram cea care îi lua apărarea, tocmai pentru că eu scăpam de aceste „dovezi de apreciere” fiindcă nu eram feminină (nici la atitudine, nici la atributele fizice) și consideram că tot comportamentul băieților e de fapt unul necesar, pentru că așa erai asigurată că ești drăguță și plăcută.

După această experiență au urmat și altele, toate și-au lăsat amprenta asupra modului cum mă percepeam pe mine, ca femeie, asupra alegerilor legate de spațiul public, când să ies, pe unde să ocolesc, cum să mă îmbrac, când să mă întorc acasă, pentru a fi în siguranță. Niciodată nu am spus nimic părinților, sigur n-ar fi înțeles, având o gândire tradițională și patriarhală m-ar fi învinovățind sigur pe mine, agravând auto-învinovățirea mea, care și așa atingea de multe ori cote maxime.

Am avut experiențe de hărțuire sexuală stradală care m-au urmărit zile, luni iar a căror efecte le resimt și acum. Spre exemplu, când aveam șaisprezece ani și mă întorceam pe jos de la o cunoștință a mamei, în plină zi, mi-am dat seama că sunt urmărită de un bărbat. Nu știu cât timp a mers în spatele meu, însă am mers preț de aproximativ douăzeci de minute, tremurând și uitându-mă cu disperare după vreun magazin sau vreun alt loc sigur unde să intru ca să scap de el. Am ajuns la biserica din cartier, am intrat, eram terifiată și nu mai știam ce să fac. Am intrat, nu era nimeni înăutru, am mers la icoane, prefăcându-mă că nu mi-am dat seama de prezența lui și nu aveam curaj să mă uit în spate, să văd dacă intrase sau nu și el în biserică. Da, intrase și stătea exact lângă ușa de la intrare, așteptând. Eram foarte speriată, tremuram și mă abțineam să nu plâng. Prin minte îmi treceau doar gânduri care mă blocau: „dacă o să fiu violată? Nici măcar nu

am avut niciodată o relație... de ce să pățesc asta? Ce să fac? Nu am forță, nu am cu ce să-l lovesc, nu am telefon mobil, să pot anunța pe cineva! Cum scap din situația asta??” Am stat, cred că aproape cincisprezece minute în biserică, prefăcându-mă că nu l-am observat și că nu mă feresc de el.

După ce a plecat m-am simțit ușurată și am început să plâng. Nu știam dacă s-a ascuns sau nu și mă gândeam că o să mă atace când ies din biserică, sau că s-a lăsat bătut și a plecat. Nu știam ce intenții avea, de ce m-a urmărit și dacă așa urma să facă și altor fete.

Acestei experiențe au urmat altele, de pipăiri, fluierături, urmăririi și tot felul de remarci sexuale. Știam că nu e vina mea deoarece credeam că modul cum te îmbraci îi atrage sau îi respinge pe hărțuitori, iar eu mă îmbrăcam cât mai „neatractiv”.

O altă experiență care m-a urmărit emoțional mai mult timp a fost acum doi-trei ani, când mergeam spre piața Obor. Am văzut-o pe fata care mergea puțin mai în față cum a fost oprită de un bărbat, dar l-a împins și l-a înjurat. Apoi am văzut cum bărbatul a venit înspre mine, era un om peste 40-50 de ani, masiv și care a început să se deschidă la pantaloni când a ajuns în dreptul meu, spunând remarci sexuale („uită-te la mine, o să te violez, stai aici!”). Am încercat să-l evit însă m-a apucat de umeri și m-a trântit de zidul de lângă. Nu aveam nicio șansă să-i opun rezistență, mai ales că mă blocasem și nu știam cum să reacționez, tremuram și eram înspăimântată. Blocându-mă și ținându-mă cu forța lângă zid și-a scos p*****¹ și tot repeta obsesiv ce o să-mi facă el, pe un ton agresiv și amenințător. În acel moment m-am strecurat pe sub brațul lui și l-am împins, fugind, deși aveam tot corpul și mintea amorțite de spaimă.

La momentul incidentului, au trecut prin zonă un bărbat și mai multe femei, fiind o zonă foarte aglomerată, însă nimeni nici nu s-a uitat măcar, ca și cum era o scenă normală pentru spațiul public.

Zilnic sau aproape zilnic, când ies pe stradă nu mă simt în siguranță, ci mereu sunt atentă când trec pe lângă un bărbat sau grup de bărbați, pentru a mă putea feri/ riposta în caz de hărțuire.

Un caz recent de hărțuire stradală din partea unui om cu vârsta de 50-55 de ani, m-a făcut să realizez că puterea și dreptul pe care bărbații și le revendică asupra femeilor, nu ține cont de vârsta hărțuitorului, de educație, sau de bun simț. Mergeam grăbită iar din sens invers a trecut acest domn, care, odată ajuns în dreptul meu mi-a șoptit „ce faci? Te pup!” (și a mimat „pupatul”)

---

¹ Fiind o lucrare academică, am ales să cenzurez anumite cuvinte, deși nici eu și nici femeile care trecem prin hărțuire stradală, nu auzim aceste cuvinte și expresii în mod cenzurat.

și și-a întins mâna ca să mă atingă, moment în care i-am blocat-o. I-au căzut din mână niște hârtii, moment în care am început să țip la el că nu e normal să se comporte așa și că dacă îi place să hărțuiască femei tinere pe stradă. Și a răspuns clar că „da!” și și-a văzut de drum... și eu la fel, dar nervoasă și tremurând.

Am trecut prin destule experiențe de hărțuire stradală cu bărbați care treceau pe lângă mine și fluierau, scoteau zgomote de animale, „psst-ituri”, încercau să mă sperie, să mă atingă sau să-mi blocheze drumul, care ziceau remarci, aluzii sexuale, amenințări de genul „te urmăresc și aflu unde stai și o să vin să te violez” etc. Am foarte multe exemple însă îmi e greu să le rememorez și aleg să nu mi aduc aminte de ele pentru că astfel re trăiesc sentimentul de teamă, neputință și vulnerabilitate, stări pe care știu că urmează să le re trăiesc la următoare ieșire în spațiul public.

Personal, consider că hărțuirea stradală are loc zilnic pentru multe femei și le afectează profund emoțiile, deciziile, confortul psihic, iar tot ce pot să fac este să lupt împotriva acestui fenomen, prin activism și cercetare, iar pentru asta am ca aliat feminismul. Fără valorile feminismului, m-aș fi blamat pe mine în continuare, mi-aș fi schimbat din nou stilul vestimentar, mi-aș fi limitat ieșirile în spațiul public și mi-ar fi crescut și mai mult sentimentul de frică față de bărbați și față de puterea (prezentată deseori drept legitimă) de a face ce vor ei cu corpul femeilor. Cu toate astea, încă mi-e teamă de riscul de agresiune sexuală mai mereu când ies în spațiul stradal. Pentru că știu că bărbații sunt în stare, pe motivul că foarte mulți consideră că au dreptul acesta, doar pentru că societatea le întărește și le validează comportamentul lor.

Ce am prezentat în rândurile de mai sus reprezintă o mică parte a universului personal al hărțuirii sexuale stradale. Toate m-au afectat și m-au făcut să îmi adaptez deciziile legate de spațiul public și modul de relaționare cu bărbații necunoscuți întâlniți pe stradă: la ce timp din zi să ies din casă, când să mă întorc acasă, pe ce traseu să merg, ce zone să evit, cum să evit bărbații necunoscuți care se uită insistent sau mă urmăresc, cum să mă îmbrac și ce să fac în caz de hărțuire sexuală. Femeile au mai mereu deja pregătite scenariii, teama de hărțuire stradală și de agresiune sexuală publică fac parte din gândurile lor de zi cu zi.

1.1.1.1. Experiențe personale versus experiențele celorlalte femei

Lucrarea de față încă nu este una intersecțională, însă consider că pe viitor este nevoie ca cercetarea problematicii hărțuirii stradale să cuprindă și abordarea intersecțională.

Înțeleg faptul că experiențele mele sunt diferite de experiențele celorlalte femei iar eu nu le pot înțelege. Există o diversitate și inegalitate între femei, care afectează aceste experiențe, însă eu nu le voi detalia în lucrarea prezentă, care se dorește a trage un semnal de alarmă pe subiectul hărțuirii stradale, un subiect aproape absent de pe agenda publică și politică. Hărțuirea stradală nu este la fel pentru noi toate, așadar eu abordez lucrarea din prisma experiențelor mele specifice și nu îmi asum o perspectivă intersecțională asupra hărțuirii sexuale publice.

1.1.2. Importanța hărțuirii stradale ca subiect politic

Hărțuirea stradală reprezintă un subiect puțin abordat, cercetat și dezbătut în comunitatea academică. Mai mult, acesta nu reprezintă o temă de interes nici pentru politicile publice și nici pentru programele care se ocupă de prevenirea și combaterea violenței asupra femeilor din România.

Politicile publice care sunt îndreptate spre prevenirea și combaterea violenței asupra femeilor din România nu țin cont de experiențele comune și complexe ale femeilor, tratând partea feminină a populației ca fiind una inferioară.

Conceptualizarea violenței sexuale în actele legislative trebuie să recunoască și să includă în definirea conceptului experiențele reale și comune ale femeilor ca subiecte, ca cetățene care au drepturi și libertăți care trebuie apărate în realitate, nu doar teoretic.

Hărțuirea stradală are diferite efecte sociale asupra femeilor: excludere, dominație, încălcare, opresiune, obiectificare sexuală, care se pot constitui totodată și ca efecte psihologice. Astfel, spațiul public este considerat ca fiind un domeniu rezervat bărbaților. Mai mult, prin „invocarea noțiunilor tradiționale a sferei private versus sfera publică, hărțuitoarii crează un mediul ostil pe stradă, implicit informându-și țintele lor că nu sunt binevenite” (Davis, 1994, p. 142).

Așadar, prin excluderea femeilor de la accesul în spațiul public, privilegiul masculin este instituționalizat dar și deținerea monopolului asupra sferei publice menține și întărește distincția public/ privat într-o formă genizată (Davis, 1994, p. 143).

În ceea ce privește dominația, „bărbații le informează pe femei că ele sunt participante public doar cu permisiunea acestora. În consecință, femeile trebuie să fie accesibile cu totul pentru bărbații de pe stradă. (...) Dominația se mai manifestă și prin controlarea creșterii intelectuale și emoționale” (Davis, 1994, p. 143). Consider că bărbații dețin controlul asupra emoțiilor femeilor în spațiul public, bărbații provocă sentimente de teamă, frică și insecuritate femeilor iar aceste emoții sunt suficiente pentru a îngreuna activitățile de zi cu zi ale acestora.

Mai mult, femeile se tem de ieșitul în spațiul public pe timp de noapte fiindcă aceasta aduce pericole pentru ele iar dacă o femeie iese din casă noaptea riscă să fie supusă unui abuz sexual și conform normelor dominației masculine, ea să fie cea vinovată pentru acest abuz din partea hărțuitorului sau hărțuitorilor (Dworkin, 2001, p. 19). Această frică a femeilor de a „păși” în spațiul public după lăsarea întunericului conduce la ideea că femeile sunt în siguranță în sfera privată și trebuie să rămână acolo, însă starea de fapt infirmă acest lucru, violența sexuală având loc și în spațiul privat. Nu contează locul în care se întâmplă hărțuirea sexuală sau orice alt tip de violență sexuală, fiindcă sfera privată și cea publică se întrepătrund, însă hărțuirea sexuală trebuie considerată și un fenomen al spațiului public, fiindcă, deocamdată, este considerată ca existând doar în sfera privată, fie la locul de muncă, fie în școală.

Hannah Arendt (1969) consideră că:

„dintre toate libertățile specifice pe care le putem evoca atunci când auzim cuvântul „libertate”, libertatea de mișcare este, istoricește vorbind, cea mai veche și cea mai elementară. A putea să mergi oriunde dorești este gestul prototip al libertății. (...) Libertatea de mișcare este de asemenea o condiție *sine qua non* a acțiunii și, prin acțiune, oamenii trăiesc cu adevărat libertatea în această lume” (Arendt, 1969 citată în Dworkin, 2001, p. 22).

Cu privire la încălcarea dreptului la privatitate și control asupra propriul corp în spațiul public, hărțuirea stradală le conferă femeilor sentimentul că ele nu-și mai aparțin și că sunt vulnerabile la atacul bărbaților.

Argumentată tradițional, această idee face referire la faptul că:

„sfera publică și cea privată definesc caracteristicile de cetățenie într-o manieră genizată, dreptul de cetățenie al bărbaților are loc în sfera publică iar cel al femeilor în sfera privată. De aceea, femeile sunt „persoane deschise în spațiul public” iar mergând în sfera publică își pierd dreptul la intimitate. Astfel, în cadrul sferei private, „intimitatea” femeilor este onorată.” (Davis, 1994, p. 144)

Mai departe, efectul de opresiune se manifestă prin „restricționarea mobilității fizice și geografice ale femeilor, negându-li-se astfel dreptul garantat tuturor cetățenilor – puterea de mișcare, o libertate fundamentală a independenței (...) Iar pentru că hărțuirea stradală „face urbanul necomfortabil, ostil și înfricoșător pentru femei”, unele femei iau în considerare până și acest factor când aleg unde să trăiască” (Bowman, 1993 citată în Davis, 1994, p. 144). Susțin acest argument, dat fiind faptul că multe femei sunt obligate să-și schimbe comportamentul obișnuit, aleg să meargă însoțite de alte femei sau de un bărbat în spațiul public, să evite zonele considerate cu potențial de hărțuite, să aleagă rute ocolitoare sau să renunțe efectiv de la a mai ieși și participa activ la sfera publică. Mai mult, deseori frica de hărțuirea stradală este coroborată cu frica de viol.

Femeile sunt sfătuite sau aleg ele singure că este „bine”, precaut și necesar să iasă în spațiul public însoțite de un bărbat, acesta devine protectorul lor față de hărțuitorii bărbați necunoscuți. Prin apelarea la identitatea masculină ca sprijin pentru a fi protejate de hărțuirea sexuală stradală, femeile sunt dominate și considerate inferioare bărbaților, cu o autonomie „ciuntită” de către dominația masculină, fie ea în rolul său aparent protectiv în ceea ce privește această problematică, fie ca agresoare a femeilor.

Nu în ultimul rând, obiectificarea sexuală a femeilor le reduce pe acestea la simple părți sexuale, accesibile, nerecunoscând femeile ca persoane cu drept egal de participare în sfera publică. Astfel, femeile sunt forțate să nu se considere persoane independente, autonome, cu drepturi și libertăți, ci inferioare bărbaților, fiindcă ele nu pot avea acces liber la spațiul public după bunul plac, așa cum au aceștia.

Deși unii bărbați argumentează că „nu ei sunt cei care obiectifică femeile, ci mai degrabă, femeile sunt cele care se prezintă pe sine sau părți din ele ca obiecte accesibile pentru consum sexual prin modul în care se îmbracă” (Davis, 1994, p. 150), cultul masculinității patriarhale este

acela care consideră că femeile sunt bunuri de consum și că nu sunt persoane valoroase întocmai ca bărbații, iar că femeile există pentru „a satisface dorințele acestora”, oricare ar fi ele.

Argumentul cum că femeile sunt cele care îi provoacă și cer atenția bărbaților este invalidat de către contra-argumentul conform căruia femeile se îmbracă ori pentru ele însele, ori pentru a plăcea, însă hărțuirea sexuală din partea bărbaților necunoscuți din sfera publică nu poate fi validată și „scuzată” în niciun fel.

Analiza de față este una cât se poate de necesară, dată fiind lipsa acestei problematici din cercetarea academică, lipsa multor date relevante și lipsa de pe agenda publică. În lucrarea de față îmi propun să ridic o serie de întrebări și să încerc să le găsesc răspunsuri: ce înseamnă hărțuirea stradală? Care sunt efectele acestui fenomen în viața de zi cu zi a femeilor? Care sunt experiențele de hărțuire sexuală stradală ale femeilor?

Prin această lucrare, mi-am propus să ridic un semnal de alarmă privind rolul hărțurii stradale în societatea românească, din perspectiva feminismului radical și să ofer o bază calitativă pentru introducerea hărțurii stradale pe agenda publică și politică.

Hărțuirea sexuală stradală este o formă de violență asupra femeilor care trebuie conceptualizată din prisma reflectării experiențelor femeilor și legiferată întocmai.

Spre exemplu, urmărirea (*stalking*) nu e consemnată în niciun act legislativ care se referă la drepturile și libertățile individuale. Nu există o legislație specifică pentru acest tip de comportament grav.

Există o literatură insuficientă pe subiectul hărțurii stradale care să se adreseze bărbaților, scrisă eventual de femei. Există desigur, o pleiadă de articole online, adresate femeilor, care promit „salvarea” în caz de atac al hărțuitoarelor pe timp de noapte, articole ce îndeamnă femeile să fie permanent în alertă, să nu vorbească la telefon în timp ce merg și să nu se oprească să scoată bani de la bancomat, pe motiv ca aceasta este o activitate de care femeile trebuie să se ocupe ziua și doar însoțite (Andreea Ghinea, 2013).

Alte articole, realizate cu sprijinul Inspectoratului General al Poliției Române, arată că „femeile singure ni se par excesiv de precaute, poate chiar ciudate. Acest comportament este firesc, luând în considerare faptul că sunt lipsite de suportul moral dat de prezența partenerului” (Institutul de Prevenire și Psihosociologie, 2010). Așadar, se încurajează ideea ca femeile să aibă „la purtător” un bărbat, care neaparat să fie partenerul lor iar în situații de pericol să sune la 112 sau să ceară

ajutorul polițiștilor întâlniți pe stradă, ca și cum aceasta chiar este starea de fapt și femeile hărțuite pot apela imediat la poliștii întâlniți (a se citi: absenți) în spațiul public.

Nu se încurajează lupta și riposta femeilor, ci auto-apărarea, apelul la protecția bărbaților, ocolirea și fuga femeilor din locuri considerate periculoase pentru ele, unde pot fi hărțuite și abuzate sexual de către bărbați necunoscuți.

1.2. Obiectivele cercetării

1.2.1 Investigarea ipotezelor de cercetare

Ipotezele de cercetare pe care mi le propun să le validez în cazul lucrării de față sunt A) Hărțuirea stradală este o realitate zilnică pentru femei și o problemă gravă pentru societatea românească, fiind o formă de violență asupra femeilor, care afectează viața de zi cu zi a femeilor, modul de percepere pe sine, relația lor cu spațiul public, care reglementează raporturile de putere dintre femei și bărbați și care trebuie legitimată și reglementată legal și B) Lipsa hărțuirii stradale de pe agenda politică duce la negarea acestui fenomen, la creșterea sa și a repercusiunilor lui asupra femeilor.

Obiectivul central al cercetării constă în faptul că îmi propun ca rezultatele cercetării calitative să constituie un punct de plecare pentru recunoașterea hărțuirii publice ca fiind o problemă politică, zilnică și gravă cu care femeile se confruntă, dar și o bază calitativă pentru punerea hărțuirii sexuale stradale pe agenda politicilor publice din acest domeniu, precum și reglementarea sa legală.

1.2.2. Creșterea conștientizării cu privire la fenomenul hărțuirii stradale

Prin cercetarea fenomenului hărțuirii sexuale stradale se poate ajunge la o creștere a interesului pentru aceasta problematică și pentru creșterea gradului de siguranță al femeilor în spațiul public.

Hărțuirea stradală are consecințe grave asupra vieții femeilor, scăzând calitatea acesteia și crescând frica de violență și de viol, limitând totodată libertatea de mișcare a femeilor în spațiul public și exercitarea drepturilor lor. Acest fenomen nu este perceput ca fiind o problemă, ci ca fiind un mod de relaționare al bărbaților și al femeilor în spațiul public, din motive precum

simpatia, interesul, atracția. Femeile hărțuite tind să nu reacționeze de teama hărțuitorului/hărțuitorilor, iar dacă alege să reacționeze, de cele mai multe ori, hărțuirea stradală devine violență fizică, verbală sau agresiune sexuală gravă asupra femeilor. Din cauza valorilor societății patriarhale, care încurajează și întărește supremația masculină și cultul dominației masculine, femeile tind să fie „împinse” către spațiul privat, să se blameze pentru experiențele de hărțuire sexuală publică și să caute zilnic strategii de supraviețuire în spațiul public – spațiul bărbaților și al puterii masculine.

Așadar, este necesar ca femeile să conștientizeze faptul că experiențele lor de hărțuire sexuală publică sunt unele comune, să se capaciteze reciproc, să ofere o voce experiențelor lor și să ceară societății să recunoască faptul că sunt reale și grave, ci nu triviale și banale.

Consider că hărțuirea stradală nu le permite femeilor să fie ele însele și să se comporte ca atare în spațiul public. Acest tip de violență sexuală reprezintă o violare a drepturilor omului, o îngădire la libertatea de circulație a femeilor în spațiul public.

Sociologii au argumentat că atunci când o problemă devine recunoscută și legitimată ca fiind „negativă sau nedorită de către un număr semnificativ de oameni sau un număr semnificativ de oameni se mobilizează pentru a o elimina”, devine o problemă socială (Heiner 2013 citată în Logan, 2013, p. 1). Astfel, experiențele de hărțuire stradală prin care trec femeile trebuie să „împingă” prin solidaritate și capacitate reciprocă, această problemă pe agenda politică.

Hărțuirea sexuală este prezentată în media dar și de către teoreticieni ca fiind un fenomen ce are loc la locul de muncă sau la școală și cuprinde doar interacțiuni între persoana hărțuitoare care este pe o poziție de autoritate și persoana hărțuită, care este subordonată autorității primei.

Hărțuirea stradală este un tip de violență sexuală asupra femeilor în principal, cu efecte negative atât pe termen scurt, cât și pe termen lung.

Hărțuirea stradală rămâne invizibilă și nu este considerată un prejudiciu adus femeilor. Fiindcă nu este un prejudiciu adus și bărbaților, ca întreg, orice fenomen care nu aduce afectează și partea masculină a populației, sau întreaga societate per se, nu poate fi recunoscut (Davis, 1994, p. 152). Consider că subiectul hărțuirii stradale rămâne încă tabu și trivial în orice societate, iar această „tăcere” a femeilor agresate protejează hărțuitorii și întărește dominația masculină și valorile patriarhale, pe când femeile și experiențele lor rămân într-un con de umbră.

1.3. Metodologie

Cercetarea se desfășoară prin analiză bibliografică și cercetare de teren (cercetare calitativă: tehnica interviului semi-structurat).

În primul rând, privind analiza bibliografică, pentru cadrul teoretic am folosit lucrări ale teoreticienelor feministe Anne Phillips, Andrea Dworkin, Barbara Crow, Carol Brooks Gardner, Alice Echols, Barrie Levy, Catherine MacKinnon, Kate Millet, Janice Raymond, Jennifer Mather Saul în ceea ce privește feminismul, feminismul radical și abordările lor privind violenței sexuale. În ceea ce privește lucrările autohtone, am folosit pe cele care abordează patriarhatul și caracteristicile sale, a lui Vladimir Pasti dar și lucrări ale Mihaelei Miroiu.

În al doilea rând, am folosit articole academice ale lui Amy Blackstone și Christofer Uggem, C. Bowman, E. Carr și L. Szymansky, Deirdre Davis, Judith Lorber, Bianca Fileborn și Katherine Fairchild, Laurie Rudman și K. Fairchild, Hille Koskela, C. MacKinnon, Sandy Welsh pe problematica violenței asupra femeilor și hărțuire sexuală publică. Am optat și pentru folosirea unor lucrări prezentate la conferințe, o disertație și un doctorat precum ale lui Lauren Rosewarne, Laura Logan, Anne Oshynko.

În al treilea rând, am folosit studii precum cel realizat de Organizația Gallup în România cu privire la violența asupra femeilor în București, precum și un studiu criminalistic britanic, precum și o cercetare recentă a ONG-ului Stop Street Harassment asupra hărțuirii stradale în SUA. Iar în ceea ce privește ONG-urile feministe și acțiunile acestora în domeniul hărțuirii stradale am folosit site-urile lor oficiale de internet. Nu în ultimul rând, pentru partea de metodologie am folosit lucrări ale feministelor Janet Holland și Caroline Ramazanoglu.

În cadrul lucrării de față am ales să realizez o cercetare calitativă, prin tehnica interviului semi-structurat, pentru a putea identifica și cartografia ce înseamnă hărțuirea stradală, de câte tipuri este și ce efecte are asupra femeilor care locuiesc în București, dar și cum schimbă acest tip de hărțuire relațiile de putere dintre femei și bărbați în spațiul public.

În continuare voi prezenta principiile de metodologie feministă. Am avut în vedere recomandările lui Caroline Ramazanoglu și Janet Holland (2002) în ceea ce privește procesul de cercetare calitativă, etica cercetării și consimțământul informat.

Nu poate exista o potrivire simetrică între cercetătoare și femeile cercetate, fiind imposibil să fie eliminate diferențele dintre cele două părți (Holland și Ramazanoglu, 2002, p.

158). Astfel, conceptele, problemele mele, opiniile mele sunt diferite de cele a lor femeilor intervievate. Cercetătoarea are diferite multiple identități, asemenea și femeilor intervievate, iar cercetătoarea este cea care este responsabilă de puterea pe care o deține și o exercită pe parcursul demersului de cercetare, ea trebuind să fie atentă la efectele relației de putere dintre ea și femeile intervievate (Holland și Ramazanoglu, 2002, p. 159).

Nu există o singură metodologie feministă de cercetare, ci mai multe metodologii. Metodologiile feministe sunt diferite de restul metodologiilor fiindcă acestea „sunt modelate de către teorii, politici și etici feministe și au la baza experiențele femeilor” (Holland, Ramazanoglu, 2002, p. 171).

Lucrarea respectă principiile etice în cercetarea feministă. Am acordat o atenție sporită relațiilor de putere dintre mine, ca cercetătoare și femeile participante la interviu, având în vedere importanța reprezentării corecte a vocilor lor cu privire la această formă de violență sexuală asupra femeilor.

Cercetătoarea feministă trebuie să țină cont de poziția sa etică în relația cu persoanele cercetate, de responsabilitatea sa pentru cercetare și de cum ar trebui să se prezintă pe sine, pentru ce anume trebuie să ceară acordul persoanelor intervievate și ce informații sunt adecvate să le fie oferite acestora la sfârșit (Holland și Ramazanoglu, 2002, p. 157). Astfel, mi-am asumat responsabilitatea pentru scopul propus, pentru metoda aleasă, pentru identitatea și poziția mea socială de feministă activistă și studentă la un master care abordează studiile de gen, drepturile femeilor și înțeleg că background-ul meu informațional este mai mare, decât al majorității femeilor intervievate.

Cercetătoarea trebuie „să-și investigheze poziția sa socială, dacă identitățile sale sunt deja cunoscute și acceptate și dacă valoarea proiectului său este clară pentru participantele în cercetare (Holland și Ramazanoglu, 2002, p. 158). Astfel, toate participantele la interviu mă cunoșteau în prealabil, fiind prietene, colege de facultate sau de master și cunoștințe cu care abordam diferite subiecte din domeniul violenței asupra femeilor și știau deja interesul meu pentru realizarea unei disertații pe tema hărțuirii stradale în București, încurajându-mă în acest demers. În această cercetare am pornit de la propria mea experiență, ca femeie care m-am mutat la București dintr-o comună mică și am început să trec prin hărțuirea stradală.

Mai departe, consider că cercetările feministe de tip calitativ pot pune pe agenda dezbaterilor academice experiențele femeilor legate de hărțuirea sexuală stradală, acesta fiind un subiect insuficient tratat și cercetat în România.

Am considerat că metoda calitativă, prin tehnica interviului semi-structurat reprezintă alegerea cea mai potrivită pentru cercetarea de față fiindcă am urmărit să observ experiențele detaliate de hărțuire sexuală publică a femeilor care locuiesc în București. Prin interviul semi-structurat am putut pune întrebări în profunzime, cele din ghidul de interviu, dar și altele care aprofundau experiențele femeilor și să primesc răspunsuri detaliate. Am optat pentru înregistrarea interviurilor cu reportofonul.

Participantele la interviu au fost identificate prin contactele personale, sau prin contactele prietenelor mele. În mare parte, sunt cunoștințe sau foste colege de facultate și colege de master. Am ales persoane cunoscute fiindcă am considerat că astfel crește gradul de responsivitate la întrebările interviului, fiindcă au încredere în mine, se deschid mai ușor când vine vorba de subiectul hărțuirii stradale, mai ales în contextul în care, deseori, abordam împreună acest subiect, cu majoritatea dintre ele.

Toate cele zece femei participante au fost interesate de tema cercetării mele, considerând că aceasta este o problemă invizibilă în cercetarea academică dar și acceptată de societate ca o stare de fapt normală și s-au pronunțat în vederea faptului că sunt afectate de acest fenomen și că și-ar dori ca acest subiect să fie mai prezent în dezbaterile academice, în cercetare și în politicie publice românești. Au fost de acord să le aplic interviul, mizând pe faptul că experiențele lor contează și că-și doresc să le împărtășească cu cât mai multe femei, că s-au săturat să treacă prin hărțuire sexuală stradală zilnic și tot ele să fie considerate vinovate de către societate.

Cele zece interviuri au fost realizate cu zece femei cu vârsta între 18-36 ani, care nu sunt născute în București, ci s-au mutat ulterior aici, pentru continuarea studiilor sau pentru un loc de muncă. Am optat pentru interviuri semi-structurate pentru că acestea oferă mai multă libertate și deschidere pentru femeile intervievate, pentru a reliefa experiențele și trăirile lor și pentru a susține cu exemple personale opiniile lor despre fenomenul hărțuirii publice în București. Astfel, femeile cuprinse în studiu au libertatea de a vorbi despre hărțuirea stradală folosind propriul lor limbaj și propriile lor concepte, care poate nu este identic cu cel al meu, ca cercetătoare a problematicii hărțuirii stradale.

Interviul semi-structurat a fost bazat pe un ghid de interviu, cu un set de întrebări deschise prestabilite, care mi-au oferit posibilitatea de a explora și a aprofunda diferitele teme și răspunsuri din partea persoanelor intervievate.

Am oferit o atenție sporită limbajului non-verbal al femeilor participante la interviu, în timpul interviurilor notându-mi reacțiile lor la întrebările mele dar și pe cele din momentul răspunsurilor lor. Am notat diverse reacții precum pauzarea atunci când respondentele încercau să-și amintească experiențe de hărțuire și reacțiile pe care le-au avut în momentele respective, trăiri precum râsul, îmbunfnarea, enervarea și întristarea în cadrul răspunsurilor ce vizau actorii relevanți care ar trebui să oprească hărțuirea stradală, strategii pentru creșterea sentimentului de siguranță pe stradă și vehemența în exprimare la întrebările ce vizau reponsabilii pentru hărțuire stradală și impactul pe care acest fenomen îl are asupra femeilor.

Mai departe, este important ca cercetătoarea feministă să recunoască și să țină cont de privilegiile și puterea sa iar de multe ori este dificil ca cei privilegiați să-și recunoască privilegiul și să conștientizeze propriile contribuții la menținerea și reproducerea relațiilor de putere (Holland & Ramazanoglu, 2002, p. 112). Privilegiul meu constă în faptul că sunt o feministă activistă, vice-președintă la un ONG feminist și masterandă la un master pe gen, politici și minorități, locuiesc în București de la vârsta de opt ani, în comparație cu majoritatea femeilor participante la interviu, care s-au mutat aici mai târziu, pe la 18-19 ani, pentru a-și continua studiile.

Mai mult, având studii în domeniul violenței asupra femeilor, definesc și înțeleg altfel conceptele și problemele discutate în cadrul interviurilor. Iar toate aceste elemente conduc la o interpretare distorsionată a experiențelor relatate de către femei în cadrul interviurilor iar de aceea am considerat că este important să prezint experiențele lor, fără să le ofer o interpretare personală.

În cadrul cercetării calitative am acordat atenție relațiilor de putere dintre mine, ca cercetătoare și femeile intervievate, urmărind să asigur reprezentarea corectă a experiențelor și vocilor acestora. Nu le-am întrerupt atunci când vorbeau, am fost atentă la limbajul meu non-verbal pentru a nu le influența răspunsurile și le-am oferit libertatea de a răspunde sau nu la întrebările enunțate de mine. Însă chiar dacă recunosc existența și importanța relațiilor de putere, nu este de ajuns pentru a le „șterge”. Dar înainte de începerea interviului, precum și după încheierea acestuia femeile mi-au spus că au găsit necesar acest exercițiu de reflecție și

împărtășire a experiențelor lor și care le-a ajutat să reflecteze, să reconsidere și să re-evalueze modul în care privesc hărțuirea sexuală stradală și experiențele lor personale cu privire la acest fenomen.

Persoanele care aleg să cerceteze probleme sociale pot exercita putere prin „transformarea vieții oamenilor în texte autoritare: pot alege să audă anumite lucruri și să le ignore sau să le excludă pe altele” (D.E. Smith 1998 citată în Holland și Ramazanoglu, 2002, p. 113). În acest sens, am acordat atenție faptelor prezentate, le-am pus întrebări participantelor la interviu atunci când nu știam la ce anume se referă și m-am asigurat că și ele înțeleg corect ceea ce eu spun, prin precizări ulterioare. Am considerat că toate informațiile prezentate de interviuate sunt importante pentru ele, ca persoane autonome a căror voce trebuie auzită și acceptată, dar și pentru mine, ca cercetătoare, care vreau ca experiențele noastre, ale femeilor, să creioneze o parte din realitatea fenomenului de hărțuire stradală în București. Mai mult, am vorbit despre experiențele mele, arătând faptul că și eu sunt afectată de hărțuirea stradală și că deși am o pregătire teoretică mai bună decât majoritatea celor interviuate, frica și vulnerabilitatea în fața hărțuirii sexuale publice este la fel de prezentă și pentru mine.

Mai departe, cercetătoarea are puterea dominantă „de a interpreta selecția de date prin intermediul valorilor, ideilor proprii și în termenii epistemologiei alese de ea” (Holland și Ramazanoglu, 2002, p. 115). În acest sens, procesul de interpretare al datelor este unul important și care trebuie atent realizat. Deoarece interpretarea este un proces de bază în exercitarea puterii de către cercetătoare, se referă la „decizia posibilității sau a imposibilității de a conecta idei, experiențe și realități, dar și marcarea unor puncte de divergență” (Holland și Ramazanoglu, 2002, p. 116). Așadar, îmi asum că nu pot reda corect experiențele femeilor în sensul înțeles de ele, ci în sensul înțeles de mine, prin cunoașterea și prin conceptele pe care eu le dețin. Mi-am asumat că există posibilitatea de a conecta ideile mele, ca cercetătoare, cu experiențele interviuate și cu realitatea care există în ceea ce privește fenomenul hărțuirii stradale în orașul București.

Cercetătoarea, în momentul interpretării datelor culese nu poate renunța la propriul său limbaj și modul de definire și clasificare a conceptelor, experiențelor etc., la propria sa viață și nici la înțelegerile sale despre diverse subiecte (Smith 1989 citată în Holland și Ramazanoglu, 2002, p. 116).

Unele feministe cercetătoare au încercat „să ofere capacitate persoanelor interviuate prin procesul de cercetare, sau să lucreze la strategii pentru incluziune și alianță. O strategie ar fi

aceea ca cercetătoarea să negocieze interpretările datelor cu persoanele intervievate atunci când înțelegerile lor sunt conflictuale. Această strategie depinde de gradul crescut de încredere în relația de cercetare” (Acker și alții, 1983 citată în Holland și Ramazanglu, 2002, p. 116). În această privință, am discutat atât pe parcursul interviului, cât și ulterior cu femeile intervievate, ori de câte ori existau concepte mai puțin înțelese de ele, deși, în mare parte, cunoscându-mă cu acestea, nu s-au simțit „constrânse” de întrebările interviului ci din contră, doreau să povestească și să discutăm cât mai mult despre problema hărțuirii stradale, dându-mi astfel seama că este o problemă importantă și pentru ele, nu doar pentru mine.

Mai departe, deși reflexivitatea în cercetare este greu fixat, aceasta face referire la „încercarea de a face explicită relațiile de putere și exercițiul puterii în procesul de cercetare. Acoperă varii încercări de a prezenta pe ce se bazează cunoașterea, cum este situată persoana cercetătoare și cum a fost constituită agenda sau procesul de cercetare” (Holland și Ramazanglu, 2002, p. 118).

Astfel, reflexivitatea presupune:

„identificarea exercițiului de putere, relațiilor de putere și a efectelor lor în procesul de cercetare; teoria particulară a puterii care permite o conceptualizare particulară a relațiilor de putere (ascunse sau nu) în acest caz; aprecierile etice care încadrează cercetarea și marchează limitele valorilor împărtășite și intereselor politice (aceasta cere și reflecție asupra posibilului prejudiciu care poate apărea în urma cercetării și cum ar trebui acesta evitat); responsabilitatea asumată pentru cunoașterea produsă.” (Holland și Ramazanglu, 2002, p. 119).

Consider că chiar dacă identifici toate aceste elemente, este greu să le îndepărtezi în procesul de cercetare. Spre exemplu, sunt conștientă de relațiile de putere dintre mine și intervievate și a posibilelor efecte pe care le pot avea asupra răspunsurilor lor, însă fiindu-mi cunoștiințe iar altele foste colege de faculte și colege de master, consider că distanța dintre mine și ele nu este una mare, fiindcă ele nu mă percep ca o cercetătoare care este pe o poziție dominantă în comparație cu ele, ci au considerat interviurile ca fiind o discuție, ca oricare alta, dar care are un scop mai important, ci acela de a cartografia hărțuirea stradală în cercetarea academică, demers la care și-

au adus contribuția cu interes manifestat și curiozitate în ceea ce privește modul în care, în viitor, mi-aș dori să continui lucrarea de față.

Mai departe, reflexivitatea este un proces colectiv care are rolul de a permite și altor voci „să pună la încercare afirmațiile de cunoaștere ale persoanei cercetătoare și concepțiile de putere. (...) Reflexivitatea oferă posibilitatea de a negocia „asupra modului în care sunt făcute afirmațiile, pentru cine, de ce și în ce cadru de referință” (Holland și Ramazanglu, 2002, pp. 116-119). În această privință, am discutat cu femeile intervievate pe diferite concepte, pentru a vedea cum le înțelegem fiecare, le-am răspuns la ce întrebări aveau despre cum consider eu anumite situații, cum aș reacționa eu sau cum am reacționat față de hărțuirile stradale. Astfel, am înțeles că atât eu, cât și femeile respondente căutăm și vrem să găsim un „portret” comun al bărbatului hărțuitor necunoscut, dorim să trecem în revistă efectele pe care hărțuirea le are asupra noastră și să ne descărcăm împreună, prin ascultarea și validarea experiențelor noastre, de toată furia și neputința pe care o acumulăm în episoadele de hărțuire stradală și pe care nu avem cum să le povestim prea multor altora, fiindcă multe persoane o consideră ca fiind o stare de fapt normală iar noi suntem cele care facem prea mult caz și că mai bine am încerca să ne ferim de hărțuitori, decât să considerăm că aceasta chiar este o problemă care este gravă pentru noi, drept pentru care cerem să fie reglementată.

Conștiința critică a fiecărei persoane cercetătoare e constrânsă de limitele cunoașterii, culturii și experienței ei, de abilitățile personale, puterea de a empatiza și deschiderea politică față de reducerile la tăcere și excluziuni” (Holland și Ramazanglu, 2002, p. 119).

În reprezentarea vocilor și experiențelor altor femei, feministele trebuie să „conceptualizeze relații, locații și limite sociale, să interpreteze înțelesuri și să le ofere pentru experiențe pe care ele, personal, se poate să nu fi le trăit în același fel, sau deloc. Aceste conceptualizări și înțelesuri sunt creionate de limbajul, teoria și ontologia cercetătoarei” (Holland și Ramazanglu, 2002, p. 125).

Argumentul că experiențele femeilor sunt conectate în mod direct cu realitățile materiale poate fi contestat. Realitățile lor nu pot fi reduse la un limbaj în care sunt exprimate, sau discursuri prin care sunt construite” (Holland și Ramazanglu, 2002, p. 134). Consider că apropierea în procesul de interpretare a datelor este un element negativ, dar care nu poate fi eliminat complet în această etapă a analizei. De aceea am încercat să evit legarea experiențelor

femeilor intervievate de diferite realități și să încerc să le prezint așa cum mi-au fost povestite de ele, fără un limbaj de lemn și științific.

Pentru a crea un spațiu sigur le-am lăsat pe femeile participante la interviu să aleagă locuri de întâlnire care să le fie familiare, locuri în care ele mi-au precizat, în diferite contexte de discuție anterioare, că se simt confortabil și că le frecventează des, doar cu o interviuată stabilind că facem interviul la ea acasă, iar cu restul în ceainăria din centrul Bucureștiului și parcul Cișmigiu.

În cadrul interviurilor am urmărit să am o atitudine de empatie față de femeile participante la interviu, ascultând activ, să-mi conștientizez și să-mi adaptez comportamentul verbal și non-verbal și limbajul pentru a minimiza riscul creării unei situații ierahice între mine, ca interviuitoare și participantele la cercetare și pentru a nu le influența răspunsurile.

Înainte de a începe interviul, am discutat cu femeile intervivate, le-am prezentat titlul și tema cercetării mele, scopul interviului și faptul că participarea lor în cadrul cercetării este una voluntară, identitatea lor va rămâne confidențială iar poveștile lor vor ajuta la conturarea fenomenului de hărțuire stradală din București. Le-am anunțat la începutul interviului că unele întrebări pot fi mai delicate și că ele sunt singurele în măsură să decidă dacă abordează sau nu diferite subiecte care pentru ele pot fi greu de discutat.

Atât eu, cât și participantele la interviu înțelegem hărțuirea stradală altfel, o definim altfel, avem reacții diferite la ea și adoptăm strategii diferite de combatere iar în acest sens, în cadrul interviului ca atare, am vorbit, la rândul meu, despre cum percep eu hărțuirea stradală, cum o definesc, care sunt efectele ei asupra mea, prin ce tipuri de experiențe de hărțuire publică am trecut și am povestit câteva experiențe relevante.

De asemenea, le-am asigurat că identitatea lor precum și informațiile furnizate de către ele sunt și rămân confidențiale. Le-am asigurat că dacă nu se simt confortabil pe parcursul interviului, îl pot opri imediat, la fel și cu întrebările la care nu doresc să răspundă. Le-am prezentat importanța participării lor la interviuri, în ceea ce privește creșterea conștientizării cu privire la fenomenul hărțuirii stradale în București. În final, le-am cerut acordul pentru a începe înregistrarea audio a interviului.

Așadar, proiectele de cercetare pot fi considerate feministe dacă „au un cadru teoretic feminist și au scopul de a produce cunoaștere care să fie folositoare pentru transformarea efectivă a inegalității și subordonării de gen” (Holland și Ramazanglu, 2002, p. 147). În acest sens,

consider că abordarea teoretică aleasă de mine și anume cea a feminismului radical se pliază bine pe tema hărțuirii stradale, fiindcă mă ajută să o explic, abordare despre care mi-am asumat criticile. Consider că lucrarea de față este folositoare pentru a înțelege faptul că inegalitățile de gen, dominarea și subordonarea de gen include și hărțuirea stradală, deși este un subiect ignorat în cercetarea academică.

1.4. Rezumat

Doresc ca lucrarea aceasta să prezinte experiențele femeilor, să devină un ghid pentru femei, dar și pentru bărbați.

Cercetarea calitativă din cadrul acestei disertații a încercat să contureze fenomenul hărțuirii stradale în București, dând voce celor fără voce și anume femeilor care trec prin aceste experiențe.

În primul capitol am prezentat faptul că experiențele mele personale sunt diferite de cele altor femei și că pe viitor este necesară o abordare intersecțională în cercetarea fenomenului de hărțuire sexuală stradală. Referitor la metodologie, este important ca în studierea acestor problematici, să fie folosită o metodologie feministă, a căror elemente să fie respectate în procesul de cercetare și de interpretare al datelor culese.

În cel de-al doilea capitol am discutat despre feminismul radical și abordările sale asupra violenței sexuale împotriva femeilor. Am trecut în revistă criticile acestei abordări iar apoi am continuat cu definirea și tipologiile hărțuirii stradale, pentru ca în finalul capitolului să prezint modul în care acest fenomen reprezintă o formă de control și supraveghere ale corpului și libertății de mișcare al femeilor în spațiul public.

În capitolul trei am prezentat diferite cercetări și studii referitoare la hărțuirea sexuală în spațiul public, una în România, în 2003 iar altele internaționale, în 2001 și 2014. Mai apoi am prezentat detalii despre cercetarea mea calitativă, încheind cu analiza tematică a interviurilor semi-structurate, unde am subliniat și limitele cercetării de față.

În ultimul capitol am prezentat acțiuni de activism feminist împotriva hărțuirii stradale, atât în România, cât și înafară, am oferit recomandări de politici publice pentru București în vederea opririi acestui fenomen, iar în ultima parte am prezentat direcțiile viitoare de cercetare, precum și concluziile lucrării mele.

Capitolul 2 Relații de putere în spațiul public

It [the street] was their [men's] turf, the place where they belonged. Perhaps they hadn't actually pissed at all the crosswalks like territorial tomcats, but then they didn't have to. After all, who was going to challenge their domain? – Gwenda Blair

În cadrul acestui capitol voi prezenta într-o manieră sintetică și critică feminismul radical și abordările sale asupra violenței sexuale asupra femeilor, precum și criticile sale, continuând apoi cu principalele definiții și tipuri ale hărțuirii stradale pentru a înțelege concret ce anume presupune acest fenomen și cât de complex este, urmând ca în cea de-a doua parte a capitolului să relievez sintetic și să analizez modul în care hărțuirea sexuală stradală reprezintă o formă de control și supraveghere ale corpului și mișcării femeilor, de către bărbați, în spațiul public.

2.1. Feminismul radical și abordări ale violenței

Femeile sunt o clasă opresată. Opresiunea noastră este totală, afectează fiecare fațetă a vieții noastre. Suntem exploatare ca obiecte sexuale, servitoare domestice și muncă ieftină. Suntem considerate ființe inferioare al căror singur scop este să îmbunătățească viața bărbaților. – Manifest Redstockings

Modul meu de abordare în lucrarea de față, la care mă voi raporta și critic este feminismul radical. Am ales perspectiva feminismul radical deoarece problematica hărțuirii stradale afectează majoritatea femeilor, experiențele lor de hărțuire sexuală stradală sunt unele comune, iar acesta este un argument important pentru includerea acestei probleme pe agenda politică.

Feminismul radical face parte din feminismul de poziție (*standpoint feminism*) care aduce în prim plan importanța femeilor și a perspectivelor lor în domenii precum „cultura, cunoașterea, politica, ci nu să rămână marginale sau invizibile (...) Este o critică la știința mainstream, o metodologie pentru cercetarea feministă și o analiză a puterii care se află în producerea de cunoaștere” (Lorber, p. 21). Consider că toate domeniile unei societăți trebuie să cuprindă vocile și experiențele femeilor, nu doar ale bărbaților, mai ales în domeniile, care, de-a lungul istoriei s-

au concretizat în arealuri destinate doar lor, excluzând complet femeile de la producerea de cunoaștere și de la participare.

Ca prezentare istorică, feminismul radical a luat naștere în cadrul celui de-a doilea val al feminismului („Ce este personal, este politic”), la sfârșitul anilor 1960 și începutul anilor 1970. În SUA, grupuri de creștere a conștientizării, formate doar din femei „s-au aliat în 1969 la un protest pentru a arăta femeilor participante la concursurile de frumusețe că defilau precum vitele, subliniind asumția fundamentală cum că felul în care femeile arată este mai important decât ceea ce fac, ce gândesc, sau chiar dacă ele chiar gândesc sau nu (Freeman, 1975 citată în Krollokke, 2005, p. 8). Activistele au mărșăluit punând în scenă o „piesă” de teatru: au încoronat o oaie pe post de Miss America și au aruncat la gunoi diverse obiecte de gen „opresive” (sutiene, pantofi cu toc, truse de machiaj, portjartiere) (Freeman, 1975 citată în Krollokke, 2005, p. 8). Sunt de părere că acest gen de manifestații au fost necesare, în contextul societății americane care punea accent pe importanța calităților fizice ale femeilor, împingându-le înspre domenii precum concursurile de frumusețe, pentru a nu deveni competitive bărbaților în alte domenii mai importante.

Astfel, feministele activiste doreau să transmită mesajul că femeile sunt „încătușate” de către bărbați și forțate să fie ceea ce ele nu-și doresc să fie, fiindcă „femeile sunt victime ale culturii de frumusețe opresivă, comercială și patriarhală” (Freeman, 1975 citată în Krollokke, 2005, p. 8). Susțin aceste argumente, fiindcă femeile sunt opresate și prin faptul că sunt obligate să se conformeze unor standarde de frumusețe care le sunt impuse, sunt îndemnate să fie atente și critice cu privire la aspectul lor fizic și să investească timp, bani și efort în crearea și menținerea frumuseții lor fizice, pentru a putea fi pe placul sexual al bărbaților.

Mai mult, în cadrul marșului împotriva concursurilor de frumusețe care aveau rol doar în denigrarea și dominația femeilor de către patriarhat, o mică parte dintre feministele activiste prezente la protest „au cumpărat bilete la concursul de frumusețe și au strecurat înăuntru un banner pe care scria „Eliberarea femeilor”, în timp ce strigau „Libertate pentru femei” și „Nu mai vrem Miss America”” (Freeman, 1969 citată în Krollokke, 2005, p. 8).

Feminismul radical a „crescut” alături de celelalte mișcări ale anilor 1960-1970:

„în cadrul mișcărilor de stângă în societățile occidentale post-război, alături de protestele studenților, alături de mișcare împotriva războiului din Vietnam, și de mișcările pentru

gay și lesbiene, iar în Statele Unite, alături de mișcările pentru drepturi civile și putere ale populației de culoare neagră” (Krolokke, 2005, p. 8).

Femeile tinere din această mișcare, deși se dorea o mișcare de stânga eliberatoare, au realizat că ele aveau doar roluri tradiționale: „servitoare, partenere sexuale, serveau cafeaua pentru colegii lor bărbați (...) așa că au considerat că nu au niciun loc în fraternitatea aceasta, luând naștere feminismul radical” (Lorber, p. 16).

În faza sa inițială, feminismul radical al valului al doilea a fost caracterizat printr-o cerere de suroritate și solidaritate (...) pentru a încerca să combine luptele personale, sociale și sexuale care erau unele interconectate” (Krolokke, 2005, p. 10). Acesta s-a auto-proclamat o teorie creată de către femei, cu femei și pentru femei și care promova importanța experiențelor și percepțiilor acestora, milita pentru suroritate și unire a experiențelor femeilor, în lupta pentru eliberare de sub opresiunea patriarhatului și a bărbaților.

Grupurile de creștere a conștiinței (*consciousness-raising*) formate doar din femei au fost importante pentru că au asigurat femeilor un spațiu sigur pentru împărtășirea experiențelor comune și în care „au putut formula diverse teorii importante pe inegalitatea de gen, să dezvolte programe de studii universitare pentru femei în colegii și universități, să formeze comunități și să producă cunoaștere, cultură, religie, etică și îngrijire a sănătății din punctul de vedere al unei femei.” (Lorber, p. 18). Sunt de părere că toate aceste domenii cuprind o dimensiune a luptei politice a femeilor, pentru a deveni parte integrantă a producerii de cunoaștere din prisma experiențelor și perspectivelor femeilor, care sunt diferite de cele ale bărbaților și care sunt necesare într-o societate formată din ambele sexe.

Mișcarea radicală avea pe agenda sa „criticarea imperialismului și a capitalismului și se concentra pe noțiunea și interesele grupurilor „opresate”: clasele muncitoare, negrii, femeile și homosexualii (...) și susținea că femeile se pot capacita reciproc în mod colectiv.” (Krolokke, 2005, p. 9). Mai mult, accentul era pus asupra rolului și statutului puterii bărbaților, dar și al patriarhatului, ca ideologie în cadrul instituțiilor politice.

În ceea ce privește fundamentul său teoretic, feminismul radical s-a bazat pe combinarea „neo-marxismului și psihanalizei, conturat de către Juliet Mitchell în „The Subjection of Women” (1970) și Shulamith Firestone în „The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution” (1970). Acestea au susținut că patriarhatul este inerent în societatea

burgheză și că diferențele sexuale sunt mai fundamentale decât diferențele de clasă sau rasă.” (Krolokke, 2005, p. 9).

O altă feministă radicală importantă este Kate Millet, care prin cartea sa „Politici sexuale” (1969) s-a axat pe dreptul femeilor asupra propriului lor corp și asupra sexualității lor proprii” (Krolokke, 2005, p. 10). Feministe radicale importante sunt și Germaine Greer cu lucrarea sa „Femeia eunuc” (1970) dar și Robin Morgan, „Suroritatea este puternică” (1970), precum și Michelle Wandor cu „Corpul politic” (1972). Acestea au teoretizat mișcarea de eliberare a femeilor și au oferit o bază calitativă pentru teoria feministă.

Mai departe, feministele radicale lesbiene Adrienne Rich și Audre Lorde „au folosit poezia, discursurile și scrierile pentru a lega heterosexualitatea de opresiunea femeilor.” (Krolokke, 2005, p. 10).

Feminismul radical are o teorie a inegalităților de gen care are în prim plan „patriarhatul, opresiunea și exploatarea universală a femeilor, care poate fi întâlnită întotdeauna când femeile și bărbații intră în contact unii cu ceilalți, în sfera privată, cât și în cea publică.” (Lorber, p. 16). Opresiunea femeilor, prin diferite mijloace, este considerată a fi prima, cea mai veche și cea mai întărită formă de opresiune, care se întrepătrunde cu alte forme de opresiune.

Feministele radicale consideră că „patriarhatul este dificil de eradicat din cauza originilor sale – credința că femeile sunt diferite și inferioare – este adânc fixată în conștiința majorității bărbaților” (Lorber, p. 16). Mai mult, femeile se constituie într-o „clasă sexuală”, iar relațiile dintre femei și bărbați trebuie transformate în teremeni politici (Echols, 1989, p. 3)

Feminismul radical combate elemente care sunt importante în societățile care încurajează dominația bărbaților asupra femeilor, precum „obiectivitatea, distanța, controlul, agresivitatea, competitivitatea și le consideră răspunzătoare pentru războaie, sărăcie, viol, violență, abuzuri asupra copiilor și incest” (Lorber, p. 17).

Ca alte probleme și teme abordate de către feministele radicale trebuie amintite și familia, lesbianismului, rasismul, clasa, munca plătită, heterosexualitatea, bisexualitatea, rasismul, politicile internaționale, avortul, libertatea reproductivă, multe dintre acestea fiind interconectate (Crow, 2000, p. 4). Feministele radicale susțin faptul că:

„majoritatea bărbaților au potențialul de a folosi violența fizică împotriva femeilor, inclusiv violul și crima. Partea comercială a acestei misoginii sistemice este modul în

care femeile sunt reprezentate ca obiecte sexuale în mass-media și ca bucăți de carne în pornografie și exploatarea globală a fetelor și tinerelor femei în prostituție. (...) Amenințarea violenței și a violului, așa cum teorizează feminismul radical, este calea prin care patriarhatul controlează toate femeile” (Lorber, p. 17).

Astfel, această oprimare de tip patriarhal inferiorizează femeile și se manifestă în ambele sfere ale vieții lor. Spre exemplu, hărțuirea stradală ca formă de violență sexuală este considerată a fi înafara politicii, fiindcă este văzută ca un fenomen care le afectează preponderent pe femei și care nu este considerat important încât să fie legiferat.

În ceea ce privește agenda și interesele politice ale feminismului radical, acestea constau în asigurarea unei protecții viabile pentru femeile violate și bătute, o sancționare a fenomenelor de hărțuire sexuală, prostituție, pornografie și constrângere sexuală. (Lorber, p. 18). Consider că toate aceste probleme fac parte din viața de zi cu zi a femeilor, le afectează și le modelează deciziile personale. Violența, în toate formele ei, pornind de la hărțuire sexuală stradală și până la a face parte din industria pornografiei, denigrează femeile, le ia dreptul de auto-determinare și le transformă în obiecte sexuale sub controlul supremației masculine, care este directa beneficiara a acestor forme de subjugare a femeilor.

Consimțământul femeilor în vedere relațiilor intime heterosexuale este, prin definiție, întotdeauna forțat doar dacă nu este explicit acceptat de o femeie autonomă și conștientă.

În ceea ce privește violența sexuală asupra femeilor, așa cum este aceasta regăsită în feminismul radical, trebuie precizat faptul că aceasta are drept „carapace” patriarhatul și forța violenței masculine.

Violența sexuală, în toate formele ei, de la hărțuire stradală până la pornografie reprezintă un domeniu important de acțiune al puterii patriarhale și al dominației masculine asupra femeilor.

Feministe radicale importante care s-au axat pe politizarea violenței asupra femeilor au fost Andrea Dworkin, „Pornography. Men Possesing Women”, Catherine MacKinnon, „Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law”, Susan Brownmiller, „Against Our Will. Men, Women and Rape”. Aceste lucrări prezintă faptul că prin fenomene precum prostituția, violența în toate formele sale, pornografia, femeile trăiesc în teroare. Femeile, „în totalitatea lor, trăiesc în frică față de bărbați” (Miroiu, 2004, p. 165). Ele

sunt bunuri de consum, obiecte sexuale și servitoare casnice pentru bărbați, așadar trebuie să-și unească experiențele, prin solidaritate și să lupte împotriva acestora.

Referitor la criticile feminismului radical, un prim aspect îl constituie faptul că nu există dovezi reale cum că femeile s-ar constitui într-o „clasă sexuală”, diferită și separată de bărbați. Iar dacă femeile constituie o „clasă sexuală”, iar bărbații la fel, aceștia nu pot fi „eliminați”.

Mai mult, experiențele femeilor sunt unele diferite, nu identice și omogene. Partea masculină a populației nu poate fi considerată „clasa” rivală a femeilor, fiindcă nu toate relațiile dintre femei și bărbați sunt unele de opresiune, dominare și exploatare și nu toți bărbații urmăresc asta în ceea ce le privește pe femei, existând și bărbați feminiști care luptă alături de feministe pentru drepturile femeilor.

O altă critică adusă feminismului radical este aceea că a exclus femeile din clasa muncitoare, „mai ales pe cele din grupurile etnice dezavantajate, care considerau că bărbații lor sunt la fel de opresați de către societatea dominantă, ca și ele” (Lorber, p. 18). Mai mult, feministe radicale au subordonat rasa și clasa genului, considerând că acesta este singura sursă și cea mai importantă a dominației sexuale masculine și a opresiunii asupra femeilor, neglijând diferențele de clasă etnice și sociale dintre bărbați și dintre femei. Feminismul radical, „prin „asmuțirea” femeilor asupra bărbaților, alienează femeile de culoare și pe femeile din clasa muncitoare, care se simt împărțite între devotamentul pentru feminism și cel pentru etnie și clasă” (Lorber, p. 19).

Încă o critică apare și în ceea ce privește importanța opresiunii pe care o trăiesc toate femeile (Byrson, 2003, p. 164). Opresiunea tuturor femeilor, așa cum este ea prezentată de către feminismul radical împinge într-un con de umbră diferențele reale și importante care există între toate femeile, precum și excluderea posibilității reale că femeile se pot opresa reciproc. Imaginea femeii pe care feminismul radical o arogă este una universală, care nu cuprinde și nu poate cuprinde experiențele și vocile tuturor femeilor.

Relativismul și perspectivismul feminismului radical, sunt și ele criticate, fiindcă „nicio orientare nu se poate pronunța în numele femeilor în general, ci doar în numele unui grup cu anumite experiențe și interese” (Miroiu, 2004, p. 167).

Mai departe, critica feminismul radical cu privire la heterosexualitate le-a jignit pe femeile care se aflau în relații de acest tip și le-a exclus din cadrul mișcării de eliberare a femeilor. Această critică din parte femeilor bisexuale și heterosexuale este importantă, fiindcă ele

argumentează că deși au relații cu bărbați, nu se simt supuse, obiectificate ci din contră, sunt independente.

Feminismul radical este criticat și pentru esențialismul său, fiindcă susține că „există un sine originar mai bun, înăbușit de ideologia patriarhală. Acest mod de abordare contravine ideii că femininul și masculinul sunt doar constructe culturale” (Miroiu, 2004, p. 167). Mai mult, bărbații, la rândul lor se pot simți opresați în cadrul societății, din cauza rolurilor de gen așteptate și care trebuie realizate.

Nu în ultimul rând, feminismul radical este acuzat de transfobie, în acest sens fiind elocventă lucrarea feministei radicale Janice Raymond, „The Transsexual Empire”, unde argumenta că transsexualitatea este un „mit patriarhal”, care este opresiv față de femei și că bărbații nu pot deveni femei „adevărate” (Raymond, 1994, p. xix) și că transsexualismul servește „doar ca o pretindere că acesta poate doborî barierele de sex represive, rigiditatea rolurilor de sex și genul însuși” (Raymond, 1994, p. xiii). Mai mult, Janice Raymond consideră că societatea este prima și principala cauză pentru transsexualism, deoarece acesta este rezultatul „definițiilor masculinității și feminității prescrise de către societate, pe care o persoană transsexuală le respinge pentru a putea gravita către altă identitate” (Raymond, 1994, p. 16).

Mai departe, în cadrul feminismul radical există mai multe abordări privind hărțuirea sexuală, fiind prezentate succint și critic în continuare. Prima este abordarea dominației asupra hărțuirii sexuale, așa cum a fost ea prezentată de către MacKinnon. Catharine MacKinnon (1987), definește genul „ca fiind o chestiune de putere, în special a supremației masculine și a subordonării feminine” (MacKinnon, 1987, p. 40). Susțin acest argument, fiindcă dominația bărbaților asupra femeilor se face prin forță, iar femeile sunt dominate, supuse, obligate să accepte supremația și dominarea bărbaților pentru că criteriul sexului este important, el decide cei sunt cei dominați și cine cei care domină pe primii. Bărbații sunt cei care dețin putere sexuală asupra femeilor și nu invers și astfel puterea și sexualitatea sunt interconectate, ambele se susțin și se întăresc reciproc, așa cum susține și MacKinnon.

Astfel, abordarea dominației asupra hărțuirii sexuale se centrează pe „abuzurile diferențiate pe criteriul sexului, abuzuri care se întâmplă femeilor” (MacKinnon, 1987. 40). Mai mult, această abordare face referire la discriminare, care constă în „dezavantajarea sistematică a grupurilor sociale” (Saul, 2003, p. 51). Astfel, femeile hărțuite sexual sunt dezavantajate, opresate, discriminate. Hărțuirea sexuală este „un produs al puterii legitimate și al diferențelor

de status dintre bărbați și femei” (Farley 1978, MacKinnon 1979 citat în Welsh, 1999, p. 177), putere și status care apare atât în domeniul public, cât și în sfera privată.

Astfel, în viziunea teoreticienelor acestei abordări, „genul este o probă-cheie pentru cine se află sub riscul hărțuirii, în lumina dovezilor empirice care arată că femeile trec prin hărțuire, mai mult decât bărbații.” (Tangri et al 1982, Gutek 1985, USMPSB 1981 citată în Walsh, 1999, p. 176). Corelările nivelului individual și anume vârsta, statutul marital, puterea socio-culturală sunt susținute de către modelul socio-cultural și pot contribui la faptul dacă o femeie este hărțuită sau nu (Welsh, 1999, p. 177).

Lipsurile acestei abordări constau în faptul că femeile și bărbații sunt tratați în mod diferit, primele sunt considerate ca fiind întotdeauna cele hărțuite, iar cei din urmă hărțuitori, pierzându-se din vedere faptul că și femeile hărțuiesc bărbații, sau pe alte femei, însă într-o pondere considerabil mai mică decât o fac bărbații. O altă critică asupra acestei abordări este aceea că sexualitatea este considerată cheia centrală a discriminării și a subordonării (Saul, 2003, p. 57), însă inegalitățile dintre bărbați și femei nu pot fi explicate doar prin referirea la importanța sexualității, ca motiv central al discriminării femeilor.

Cea de-a doua abordare este cea a diferenței, datorată tot feministei radicale Catherinei MacKinnon. Aceasta presupune că „hărțuirea sexuală este discriminare pentru că recipientii ei – bărbați sau femei – nu ar fi tratați așa cum sunt, dacă fiecare ar constitui sexul opus. Și bărbații și femeile pot fi hărțuiți și totodată hărțuitori. Limitele acestei abordări constau în faptul că dacă persoana hărțuită și cea care hărțuiește au același sex, aceasta nu constituie hărțuire sexuală.

„O femeie angajatoare bisexuală cere sex atât de la angajații săi, cât și de la angajatele sale și îi concediază dacă aceștia nu se conformează. Dacă angajatoarea este heterosexuală și cere sex doar de la angajații bărbați, atunci este hărțuire sexuală și în mod similar, dacă angajatoarea ar fi homosexuală și ar cere sex doar de la angajatele sale. Însă dacă ea este bisexuală și cere sex din partea angajaților și a angajatelor, atunci nu se clasifică drept hărțuire sexuală, fiindcă niciunii dintre aceștia nu sunt în poziție să spună că dacă ei ar fi fost de sexul opus, hărțuirea nu ar fi avut loc” (Saul, 2003, p. 58).

Ultima abordare este cea care presupune că „este discriminatoriu să te porți cu oamenii într-un mod care este bazat pe stereotipuri de sex” (Saul, 2003, p. 55). Spre exemplu, femeile nu

trebuie considerate și tratate ca ființe subordonate, pasive și obiectificate, iar bărbații ca superiori, activi și subiecți ai spațiului public. Însă limita acestei abordări apare atunci când se demonstrează că nu poate acoperi decât un număr minim de cazuri, excluzând, spre exemplu situația în care o femeie hărțuiește un bărbat pentru că este obsedată de el, ci nu pe baza stereotipurilor (Saul, 2003, p. 59).

Referitor la hărțuirea sexuală, societatea consideră că aceasta trebuie să fie un fenomen constant în viața femeilor (MacKinnon, 1987, p. 109) pentru a fi considerată o problemă, însă este suficient să se întâmple o singură dată, ci nu în mod repetat, ca argument pentru luarea în considerare a hărțuirii stradale. Sunt de părere că atâta vreme cât problema hărțurii sexuale stradale este ținută într-un con de umbră, iar experiențele femeilor sunt blamate și considerate neimportante în cadrul societății, hărțuirea publică va fi considerată normală și inofensivă pentru femei.

Personal, deși nu mă declar a fi feministă radicală, mă identific cu o parte din valorile feminismului radical, mai ales în ceea ce privește abordarea sa asupra violenței sexuale asupra femeilor, însă consider că toate criticile prezentate mai sus sunt importante și arată „slăbiciunile” acestuia, critici pe care le consider îndreptățite.

2.2. Definiții și tipologii ale hărțuirii stradale

În lucrarea de față voi folosi conceptul de „hărțuire stradală”, interșanjabil cu cel de „hărțuire publică”, făcând referire la actele de violență sexuală asupra femeilor în spațiile publice, spații deschise tuturor, precum trotuarele, parcurile, străzile, stațiile de autobuz, de tramvai, de tren etc. Nu voi aborda subiectul hărțuirii care are loc în spațiile „semi-publique”, în care nu au acces liber toate persoanele, precum restaurantele, școlile, universitățile, taxi-urile, magazinele, cinematografele etc., deoarece urmăresc analiza fenomenului hărțuirii stradale în spațiul deschis tuturor, care este liber pentru toți și unde toți se pot manifesta așa cum doresc, fără limite sau reguli impuse de către vreo autoritate instituțională.

Conceptul de „spațiu public” face trimitere la viața non-domestică, la sfera publică, a societății. Feministele radicale, dar și cele socialiste consideră că dihotomia tradițională spațiu privat – spațiu public trebuie să fie desființată (Phillips, 1998, p. 124). Astfel, cele viața socială

nu ar trebui împărțită în două sfere separate, fiindcă ele sunt interconectate, funcționează împreună.

Însă, în cadrul lucrării de față doresc să păstrez această dihotomie deoarece consider că hărțuirea sexuală este considerată un fenomen strict al spațiilor precum școala sau locul de muncă și este invizibilă în spațiul public, nefiind abordată de către politicile publice și nefiind prezentă în dezbaterile academice.

În cadrul lucrării, hărțuirea stradală va fi înțeleasă ca un tip de violență sexuală asupra femeilor, exercitată de către bărbați străini, în spațiul public, spațiu care trebuie înțeles ca fiind și unul politic. Hărțuirea stradală constituie o problemă socială, pentru care este greu de stabilit o definiție, fiindcă acest fenomen cuprinde experiențe comune și complexe ale femeilor.

Ca delimitare conceptuală, violența sexuală este definită ca „orice act sexual, încercare pentru a obține un act sexual, comentarii sexuale nedorite sau avansuri, ori acțiuni de traficare, împotriva sexualității unei persoane, prin constrângere, de către orice persoană fără importanța relației cu victima, în orice loc, ” (Organizația Mondială a Sănătății, p. 149). Constrângerea poate fi una fizică, verbală, intimidare psihologică, amenințări sau șantajare sau când victima e în imposibilitate de a decide sau de a se apăra. Însă consider că definiția violenței sexuale trebuie să cuprindă și actele sexuale forțate care au loc prin manipularea victimelor.

Violența sexuală include acțiuni precum incest, abuz sexual asupra copiilor, exploatare sexuală, mariaje forțate, constrângerea drepturilor sexuale, voyeurism, viol marital, viol comis de către străini, viol comis de persoane cunoscute victimelor, hărțuire sexuală. violul, definit ca penetrare fizică forțată a diferitelor părți ale corpului, folosind o parte a corpului sau un obiect. Acesta reprezintă o formă de exercitare a puterii bărbaților asupra femeilor. Atât hărțuirea sexuală publică, cât și violul sunt forme de violență care terifiază femeile.

Sexualitatea femeilor „este, din punct de vedere social, un lucru ce trebuie furat, vândut, cumpărat, negociat, sau schimbat de către alții” (MacKinnon, 1991, p. 172).

Hărțuitorii sexuali dețin puterea asupra femeilor hărțuite. În caz ca femeile tind să facă cunoscut public faptul că sunt hărțuite, sau aleg să facă plângere la autorități, sunt reținute fiindcă societatea blamează victimele, nu pe hărțuitorii lor.

În cazul declarării violului, victimele trebuie „să-și facă publică întreaga viață personală, să ofere informații care nu sunt legate direct de incidentul în cauză, ci care au rol în șantajarea lor,

atât din partea legii, cât și din partea agresorilor, pentru a nu-și putea exercita drepturile și pentru a asigura impunitate pentru agresori” (MacKinnon, 1987, p. 114).

Susan Brownmiller susține faptul că violul „nu este mai mult sau mai puțin decât un proces conștient de intimidare prin care toți bărbații le mențin pe toate femeile într-o stare de frică” (Brownmiller, 1977 citată în Byrson, 2003, p. 192). Violul are loc în lipsa unui consimțământ, fiind „o invazie sexuală a corpului prin forță, o invazie asupra spațiului personal interior, privat, fără consimțământ. Este o violare deliberată a integrității emoționale, fizice și raționale și este un act de violență ostil, degradant care merită numele de „viol”” (Brownmiller citată în Canadian Association of Sexual Assault Centres).

În primul rând, conceptul de „hărțuire stradală” a fost definit diferit de către mai multe teoreticiene. Per se, acesta cuprinde mai multe tipuri de comportamente și acțiuni, cum ar fi „fluierături, priviri „poficioase” (*leers*), făcut cu ochiul, înșfăcări (*grabs*), ciupituri, remarci, pipăit; comportamente care au o natură sexuală, dar și comentarii evaluative asupra înfățișării fizice ale unei femei sau asupra prezenței ei în spațiul public” (Bowman, 1993, 523). Însă hărțuirea stradală cuprinde mai mult decât elementele enumerate mai sus, cum ar fi de exemplu, amenințările sexuale, intimidările non-verbale și urmărirea (*stalking*).

În al doilea rând, hărțuirea stradală este definită de caracteristici precum: țintele sunt femei, hărțuitorii sunt bărbați, hărțuitorii nu se cunosc cu țintele lor, întâlnirea este una directă, locul este unul public, iar conținutul limbajului nu este unul destinat spațiului stradal” (Bowman, 1993, p. 524).

Țintele hărțuirii stradale pot fi una sau mai multe femei, iar hărțuitorii pot fi unul sau mai mulți bărbați. Consider, mai ales din proprie experiență, că atunci când hărțuitorii constituie un grup și au ca țintă o femeie, remarcile, amenințările și jignirile, precum și agresiunile fizice pot fi mult mai dur resimțite de către femeia hărțuită, decât în situația în care ar fi fost doar un singur hărțuitor, fiindcă teama de viol este prezentă pentru femei, iar în prezența unui grup de hărțuitori aceasta poate deveni mai acută.

O definiție de lucru potrivită scopului lucrării de față este aceea cum că hărțuirea stradală:

„are loc când unul sau mai mulți bărbați necunoscuți acostează una sau mai multe femei... într-un spațiu public care nu este locul de muncă al femeii/
femeilor. Prin priviri, cuvinte, ori gesturi, bărbatul își revendică dreptul de intra

forțat în atenția femeii, definind-o ca un obiect sexual și forțând-o să interacționeze cu el. (di Leonardo, 1981, citată în Bowman, 1993, p. 524)

Deși femeile nu-și doresc acest lucru și nu-și oferă consimțământul pentru această interacțiune, bărbații consideră ca au dreptul, din cauza rolurilor de gen așteptate și a percepțiilor și din cauza instituțiilor patriarhale care asociază masculinitatea cu un tip de putere al bărbaților asupra femeilor.

Mai mult, hărțuirea stradală este „un fenomen care nu a fost considerat de către academici, judecători sau legislatori ca fiind o problemă care cere o corectare legală, fiindcă majoritatea acestora sunt bărbați care nu au observat acest comportament sau pentru că l-au considerat trivial și nu că ar intra în domeniul de aplicare corectă a legii” (Bowman, 1993, p. 519). În acest sens, consider că hărțuirea publică este banalizată și considerată o realitate normală de către factorii de decizie bărbați. Atât timp cât bărbații neagă voit sau nu existența acestui fenomen și a efectelor negative pe care acesta le implică asupra vieții femeilor, hărțuirea publică nu va constitui ca problemă socială care necesită o reglementare legală clară.

În al treilea rând, spațiile publice (stradale), așa cum au fost ele enumerate anterior în lucrare, sunt „acele locuri care sunt în mod simultan ale tuturor și ale nimănui, în cadrul cărora fiecare are teoretic, acces”, (Gardner, 1995, p. 44) și unde fiecare are dreptul, tot teoretic, de a fi el/ ea însuși/ însăși, atât timp cât nu încalcă libertatea și drepturile celorlalți participanți ai spațiului public.

Domeniul public este un spațiu al „străinilor”. Așa cum argumentează Vladimir Pasti (2003), spațiul public este:

„spațiul relațiilor de gen în stare „pură”, în care în interacțiunea dintre bărbați și femei au fost înlăturate orice adaosuri personalizate. (...) Orice bărbat sau femeie interacționează ca și cum ar fi orice bărbat sau orice femeie, adică în calitate de reprezentant al genului și în mai mică măsură ca o personalitate individualizată”. (Pasti, 2003, p. 61)

Așadar, hărțuirea sexuală stradală poate fi înțeleasă în acest context, deoarece interacțiunile dintre femei și bărbați nu urmăresc stabilirea unor contacte sau a unei relații, de orice tip ar fi ea, din moment ce în spațiul public evidentă este aspectul fizic și vestimentația, ci mai puțin

personalitatea, caracterul persoanelor. Consider ca în sfera publică accentul cade pe simțul vizual al indivizilor, iar hărțuitorii stradali folosesc acest simț pentru a-și legitima hărțuirea sexuală asupra femeilor.

Mai departe, geografia feministă explorează „modurile în care relația dintre bărbați și femei în cadrul societății este expusă în public prin design și folosirea spațiului (...) scopul specific al acestora fiind să investigheze, să facă vizibile și să pună la încercare relațiile dintre diviziile de gen și diviziile spațiale, pentru a descoperi constituția lor mutuală și problematizarea aparentei lor naturalitate” (McDowell, 1999 în Rosewarne, 2004, p. 8)

Astfel, locurile publice sunt spațiul manierelor civilizate, dar și unde se întâlnesc atitudini și comportamente precum „umilirea, insultele verbale și jignirile, amenințările, violența interpersonală, evitări” (Gardner, 1995, p. 44), făcând interacțiunea publică zilnică dintre bărbați și femei o experiență negativă și cu repercusiuni pe termen lung pentru femei, mai ales.

Desigur, spațiul public are capacitatea de a diminua caracteristicile personale ale unui individ și să îl reducă doar la aspectul fizic al acestuia, însă asta se aplică cel mai mult femeilor. De exemplu, „o femeie va fi tratată și luată drept „doar” ca o femeie frumoasă sau „doar” ca mamă, fiind nefiresc pentru persoana în cauză să fie apreciată în locurile publice ca fiind mamă muncitoare, studentă, cadru medical obosit, chiar și atunci când aceste categorii pot fi evidente fizic” (Gardner, 1995, p. 46). De aici reiese ideea cum că operând cu „scurtături” descriptive, bărbații tind să obiectifice femeile întâlnite în spațiul public și nu să le trateze ca subiecte autonome și participante egale în sfera publică.

Mai departe, cercetarea în domeniul hărțuirii sexuale s-a dezvoltat în ultimii douăzeci și cinci de ani, urmărindu-se definirea comportamentului de hărțuire sexuală, a cauzelor și a consecințelor acestuia (Gutek & done, 2001; Pryor & Mckinney, 1995; wiener & Gutek, 1999 citate în Fairchild & Rudman, 2008, p. 339). Astfel, hărțuirea sexuală cuprinde în principal, contrângere sexuală (cerere directă pentru acte sexuale în cadrul locului de muncă sau la școală), hărțuirea de gen (devalorizarea femeilor prin glume despre femei ca fiind obiecte sexuale), atenție sexuală nedorită (ciupituri, atingeri nedorite etc.) (Fairchild & Rudman, 2008, p. 340). Ultimele două se regăsesc în cadrul hărțuirii publice în mod clar, însă consider că și contrângerea sexuală poate avea loc în spațiul public, deși ideea preponderentă atât a teoreticienelor hărțuirii stradale, cât și a autorităților în domeniu este aceea că acest tip de hărțuire sexuală este circumscris locului de muncă sau la școală.

Cu privire la componentele hărțuirii stradale, atenția sexuală nedorită, care este o caracteristică nelipsită a acestui fenomen, cuprinde „orice act fizic, vizual, verbal sau sexual care este trăit de către o femeie sau fată, la un moment dat, ca o amenințare, încălcare sau atac, care are efectul de a o răni sau a o umili și/ sau să îi ia abilitatea de a controla contactul intim” (Fileborn, 2012, p. 244). Consider că atenția sexuală nedorită, deși trece neobservată de multe ori, aceasta nu trebuie considerată un fenomen cotidian obișnuit. Femeile s-au obișnuit să primească atenție sexuală și să li se atragă atenția pentru acțiuni verbale, fizice, vizuale de tip sexual din partea bărbaților, însă aceste acțiuni denigrează femeile și trebuie sancționate.

Așadar, hărțuirea stradală (sau publică) poate fi de mai multe tipuri, însă de multe ori include „ciupituri, pământuri, loviri, remarci strigate, cuvinte vulgare, insulte, insinuări răutăcioase, priviri „cu înțeleș”, urmărire (*stalking*)” (Gardner, 1995, p. 4). Consider că toate aceste comportamente sunt grave și afectează femeile, diminuându-le gradul de confort și sentimentul de siguranță în spațiul public.

Un alt exemplu ar fi expunerea unei părți intime a corpului bărbaților (*flashing*) în spațiul public. Este o formă gravă de hărțuire sexuală, amintind femeilor că amenințarea violenței sexuale este reală și serioasă. Femeile răspund acestei forme de hărțuire prin „efecte localizate, cum ar fi evitarea unor anumite locuri sau activități, sau prin efecte generale, precum frica de spații deschise și mersul afară după lăsarea întunericului.” (Sandra McNeill, 1987 citată în Koskela, 1999, p. 117).

Femeile care sunt agresate de către un bărbat *flasher*, au diferite reacții, precum argumentează Koskela (1999):

frică, șoc, dezgust, furie, umilire sau chicotire, de multe ori experimentate în același timp sau în mod succesiv. (...) iar riscul de a fi hărțuite de către un flasher le determină pe unele femei să-și restrângă sau să-și adapteze deplasările. Femeile preferă să evite anumite medii, decât să-și asume riscul de a trece printr-o situație înfricoșătoare (Koskela, 1999, p. 118).

În aceste moduri, femeile sunt „forțate” să aleagă și să rămână în spațiul domestic în defavoarea celui public, iar cel public să rămână unul exclusiv pentru bărbați.

Hărțuirea stradală pe baza sexului presupune manifestarea controlului și a puterii hărțuitorului sau hărțuitorilor asupra victimei/ victimelor. Hărțuitorul nu hărțuiește în vederea obținerii unei interacțiuni, ci doar pentru a-și manifesta puterea, confirmată și de teroarea resimțită de către femeia agresată. Însă în momentul când femeile ripostează și se crează o interacțiune, conflictul ori se poate aplatiza, ori escalada, depinzând de agresivitatea hărțuitorilor, nu de femeile agresate.

Hărțuitorii sunt motivați de o serie de factori, precum cei economici, familiali, politici, sociali, psihologici, iar structurile sociale, patriarhale și sexiste mențin femeile pe o poziție inferioară în societate (Levy, 2008, p. 3). Astfel, hărțuirea stradală este legitimată și întărită ca fiind o ordine dată.

2.3. Hărțuirea sexuală ca formă de control și supraveghere ale corpului și mișcării femeilor în spațiul public

Relațiile de putere între bărbați și femei sunt prezente în toate domeniile, unii sunt dominați iar alții dominatori, fiind rare situațiile în care există un echilibru de putere între femei și bărbați, fie în viața privată, fie în cea publică.

Feminista radicală Kate Millet, în *Sexual Politics* (1970), argumentează faptul că politica se constituie ca „exercitarea puterii indiferent de forma pe care aceasta o ia. Patriarhatul este fundamentul tuturor celorlalte forme de putere” (Miroiu, 2004, p. 156).

Consider că această asumție este una cât se poate de corectă și viabilă, dat fiind faptul că politica este compusă preponderent din bărbați și exercitată de către aceștia, așadar aceasta nu va lucra în favoarea părții feminine a populației.

Millet (1970) prezintă faptul că:

„prin introducerea termenului de „politică sexuală” cineva trebuie să răspundă în primul rând la problema inevitabilă: <<Pot oare relațiile dintre sexe să fie văzute într-o lumină politică?>>. (...) Termenul „politică” se referă la relațiile structurate prin intermediul puterii, aranjamente prin care o persoană sau un grup sunt controlate de către alte persoane sau grupuri” (Millet, 1970, p. 23).

Astfel, relațiile de putere dintre sexe sunt stabilite și influențate de către actorii politici, care sunt cu precădere bărbați și care prin deținerea puterii politice domină femeile. Iar această dominare sexuală, a unui sex față de altul, care este una uniformă, se prefigurează ca „ideologia care este cea mai pregnantă, universală în orice societate și care oferă sensul fundamental al conceptului de putere (Millet, 1970, p. 25). Așadar, dominarea sexuală a femeilor de către bărbați are loc în domeniul privat, dar și în cel public și trebuie supusă reglementării de către puterea politică, care este considerată ca fiind singura în măsură să o pună pe agenda publică și să ofere soluții pentru întreaga societate.

Patriarhatul ca instituție este „o constantă socială atât de adânc înrădăcinată încât funcționează prin toate celelalte forme politice, sociale, economice, fie castă ori clasă, feudalitate sau birocrație și așa cum străbate majoritatea religiilor și are o mare varietate în timp și localizare” (Millet, 1970, p. 25). Astfel, consider că patriarhatul, așa cum este prezent și ca argument al feminismului radical, există în mintea femeilor și este legitimat, acceptat și necontestat, așadar trebuie întâi abolit în mintea lor, iar apoi și în practică.

Înțeles ca „sistemul autorității bărbățești în interiorul căruia femeile sunt subordonate din punct de vedere social, politic și economic, sistemul patriarhal se întinde în toate tipurile de societăți cunoscute și se caracterizează printr-o colecție de discriminări aplicate femeilor” (Miroiu, 1995, p. 146). Autoritatea masculină predomină sfera privată și cea publică și domină alegerile zilnice ale femeilor, cum este aceea de a ieși în spațiul public sau nu, de teama hărțuirii sexuale stradale.

Mai departe, conceptul de „hărțuire sexuală” este definit diferit în întreaga lume, fiind dificil să se ajungă la un consens cu privire la ce intră în această categorie. Însă este un concept relativ nou, creat de către feminista Lin Farley, în 1979 (Levy, 2008, p. 13) și îmbunătățit de către feminista radicală Catharine MacKinnon. Acesta face referire la o formă de discriminare pe bază de sex, ce presupune un mediu ostil, opresant, precum și acțiuni nedorite și neconsimțite din partea unei persoane asupra alteia.

Mediul ostil cuprinde comportamente nedorite precum „glume sexuale, comentarii, atingeri” (Welsh, 1999, p. 170), care poate fi întâlnit la locul de muncă (hărțuitori cunoscuți), dar și în spațiul public (hărțuitori necunoscuți).

Femeile sunt una dintre categoriile cele mai vulnerabile la hărțuire în spațiul public, hărțuire care „trimite mesajul simbolic că drepturile bărbaților și controlul sunt predominante și

omniprezente și pot fi comunicate chiar și într-o zonă unde toți cetățenii dar în special femeile, sunt cele mai vulnerabile” (Gardner, 1995, p. 197).

Femeile sunt obișnuite, încă de mici, să caute și să-și dezvolte strategii de supraviețuire în spațiul public, care le pot salva sau nu de la hărțuirea stradală. Femeile pot resimți comportamentele de hărțuire sexuală stradală ca amenințătoare „fiindcă, în parte, ele sunt învățate de la vârste mici să fie preocupate despre siguranța lor corporală și să-și protejeze sexualitatea” (Burt și Estep, 1981, citată în Blackstone și Uggen, 2004, p. 67).

Mai departe, spațiul urban este unul „produs de relații de gen și reprodus în practicile de zi cu zi în care femeile îndrăznesc sau nu, au sau nu au o alegere asupra comportamentului lor în public (Koskela, 1999, p. 121), așadar nevoia lor de a revendica spațiul public și de a fi cetățene egale cu bărbații devine greu de realizat.

Astfel, femeile, de-a lungul vieții lor încearcă să evite locurile, situațiile unde hărțuirea poate avea loc, dar și pe persoanele care o pot cauza și astfel li se limitează libertatea de mișcare și dreptul la securitate și confort în sfera publică.

Deseori, femeile „construiesc, uneori chiar foarte explicit, propria lor geografie a spațiului public, în special a spațiului urban public (...) bazată pe experiențele lor, cuprinde zone sigure, zone periculoase și zone unde o femeie nu poate îndrăzni să meargă neînsoțită.” (Gardner, 1995, p. 202).

Mai mult, femeile sunt încurajate să aibă un însoțitor atunci când ies în spațiul public, iar această acțiune „indică nevoia de protecție, implicit, de către cineva care este incompetent să se protejeze pe sine, așa cum sunt copiii mici care nu trebuie să meargă în spații publice neînsoțiți” (Gardner, 1995, p. 206). Iar pentru femeile care ies neînsoțite, este important să arate faptul că sunt implicate într-o relație, prin diferite mijloace (o verighetă, prezența unui copil alături, aducerea în discuție a faptului că au un iubit/soț, chiar dacă acesta nu e prezent), așadar femeile consideră că au dreptul de a nu fi hărțuite doar datorită faptului că „aparțin” cuiva (bărbaților), ci nu pentru că acesta ar fi dreptul lor personal (Gardner, 1995, p. 97). Astfel, supremația dominației a unui sex asupra altuia, unul este proprietar, iar celălalt proprietate privată și inviolabilă a celuilalt, primul este subiect, iar cel de-al doilea obiect.

În ceea ce privește efectele asupra femeilor hărțuite în spațiul public, acestea sunt comune, complexe, pe termen lung și/sau scurt și au intensitate diferită, atunci când sunt hărțuite doar de un bărbat, spre deosebire când sunt hărțuite de mai mulți bărbați. Spre exemplu, când un grup de

bărbați hărțuiește pe stradă o femeie sau un grup de femei, se configurează ideea (sau scuza) cum că este „doar o joacă între băieți” (Gardner, 1995, p. 101), că este amuzant și că în general, femeile ar trebui să se simtă flate și importante pentru că au parte de atenție și „complimente” din partea bărbaților. Însă femeile sunt cele care, din cauza incidentelor de acest gen, încep să se teamă de interacțiunile cu bărbați în spațiul public, dar și de spațiul public per se.

Revenind la caracteristicile hărțuirii publice, *remarcile stradale*, înțelese ca fiind niște comentarii transmise de către un străin unui altuia, în spațiul public, care pot fi „etichete date aparent sub formă de complimente, comentarii critice, insulte, dispreț și alte abuzuri paralinvistice.” (Gardner, 1995, p. 142) au rolul de a testa controlul de sine și modul de reacționare al femeilor. Însă consider ca acest concept propus de către Gardner este limitator și neclar deoarece nu cuprinde și alte tipuri de comentarii, precum cele non-verbale, semne obscene dar nu numai.

De cele mai multe ori, se consideră că femeile sunt unicele răspunzătoare pentru hărțuirea stradală, pe care ele trebuie să o suporte. Așadar, femeile sunt totodată cele care provoacă și cele care suportă hărțuirea, prin îmbrăcămintea pe care o poartă, pentru faptul că zâmbesc, sau pentru că sunt foarte atrăgătoare fizic. (Gardner, 1995, p. 180) Astfel, faptul că femeile sunt ciupite, fluierate, jignite, li se taie calea, sunt urmărite, amenințate, lovite se datorează faptului că sunt atrăgătoare fizic și promiscue, prietenoase, drăguțe, unele mai mult decât altele.

Așadar, deoarece femeile trec zilnic sau aproape zilnic prin hărțuire stradală, dar și pentru că „nu au fost învățate să se simtă confortabil în spațiul public, ci din contră, au învățat că domeniul privat, domestic este spațiul lor” (Bynum 1992; Duncan 1996, Rich 1986; Valentine 1992, citată în Wesely & Gaarder, 2004, p. 647) și acolo pot fi întotdeauna în siguranță, femeile tind să se „retragă” spre sfera domestică, fiindcă aici bărbații nu le mai sunt competitori, însă nici nu sunt hărțuite de către străini, însă cu toate acestea, femeile nu sunt în siguranță nicăieri, nici în spațiul public, nici în cel privat.

Femeile își dezvoltă o cartografie a fricii în spațiile publice, deși studiile arată faptul că menținerea femeilor în spațiul domestic nu le apară de violență, ci din contră, are proporții mai mari în sfera privată, decât în cea publică (Dobash și Dobash 1992; Holander 2001, citată în Wesely & Gaarder, 2004, p. 648).

Experiențele zilnice de hărțuire sexuală în spațiul public „modelează profund viața femeilor, creând o realitate socială diferită pentru ele, spre deosebire de cea a bărbaților (Painter,

1992 citată în Koskela, 1999, p. 117). Iar aceste experiențe produc teroare femeilor, le afectează emoțional, psihic, deși reușesc să scape de agresiune.

Zilnic, femeile trebuie să dezvolte strategii, precum folosirea unor rute ocolitoare, evitarea locurilor pe care și-ar dori să le frecventeze dar unde există potențial de hărțuire, decizii care le costă pe femei timp și bani. Cu toate acestea, comportamentele precaute nu le feresc și nu au nici un efect asupra sentimentelor de insecuritate, frică și vulnerabilitate pe care le trăiesc în spațiul public

Femeile sunt considerate a fi răspunzătoare pentru comportamentul bărbaților, aceștia din urmă nefiind de vină pentru că ei doar tratează femeile pe baza a ceea ce par ele a fi și pentru că acestea le provoacă lor stări și gânduri „impure care îi fac pe bărbați să adopte acest comportament vizavi de femeile întâlnite în spațiul public. În ceea ce privește femeile, acestea își iau vina asupra lor, considerând că sunt de vină pentru ceea ce li se întâmplă pe stradă.

Bărbații le consideră pe femei ca fiind persoane disponibile, în al căror spațiu personal pot interveni după bunul plac și fără să se teamă de sancțiuni. De aceea, este vital pentru femei, ca să se poată simți în largul lor în spațiul public, să le fie respectat dreptul la intimitate și autonomie, iar spațiul personal să nu le fie invadat decât prin consimțământ reciproc (Bowman, 1993, p. 526), altfel, femeile se vor simți nevoite (a se citi: obligate) să se retragă în spațiul domestic, pentru a se proteja de hărțuitorii stradali.

De multe ori, hărțuirea stradală este considerată de către bărbați ca fiind o „încercare sinceră de curtare care ar fi comisă oricând, oriunde, față de oricine, cu *excepția* unei femei însoțită de un bărbat” (Gardner, 1995, p. 195), fiindcă această situație arată ca femeia nu este disponibilă și că există deja un bărbat care o „deține”, întocmai ca pe un bun privat, la care alții nu pot avea acces pentru că îl respectă pe posesorul bunului.

Conceptul de „simboluri sexuale” (*sexual scripts*), introdus de către Sandra Bem în 1974, „reflectă heterosexualitatea androcentrică (o perspectivă heterosexuală care consideră bărbații și experiențele masculine ca fiind norma), erotizează inegalitatea sexuală și susține dominația masculină ca fiind normală și naturală”

Conform acestor „simboluri”, mai degrabă „bărbații obiectifică femeile, accentuându-le puterea de atracție și abilitatea lor de a stimula și a satisface dorințele bărbaților, decât să le considere ființe umane, asemenea lor” (Levy, 2008, p. 23).

Obiectificarea sexuală este o componentă clară a hărțuirii sexuale stradale, „femeile fiind tratate ca obiecte pentru privit și atins, ci nu ca ființe umane inteligente” (Kimberly & Rudman, 2008, p. 342). Aceasta apare atunci când părțile sexuale ale unei persoane sunt separate de restul personalității sale și privite ca fiind reprezentative pentru ea (Bartky, 1979, în Oshynko, 2002, p. 51). Acest fenomen este unul grav, deoarece femeile, considerate și tratate doar ca obiectele sexuale nu sunt demne de luat în considerare de către bărbați în niciun domeniu al sferei publice, ele fiind necesare doar pentru plăcerea sexuală a acestora.

Teoria obiectificării este importantă fiindcă oferă un cadru pentru „înțelegerea, cercetarea și intervenire pentru îmbunătățirea vieții femeilor într-un context sociocultural care obiectifică sexual corpul femeilor și pune semnul egal între valoarea unei femei și aparența sa fizică și funcțiile sale sexuale” (Carr, Moffit & Szymanski, 2011, p. 6). Femeile internalizează această obiectificare sexuală pe care o întâmpină în spațiul stradal din partea bărbaților, iar auto-obiectificarea se poate intersecta cu alte forme de opresiune, cum ar fi rasismul, heterosexismul, discriminarea persoanelor supra-ponderale și a celor cu dizabilități.

Teoria auto-obiectificării (*self-objection theory*) susține faptul că trupul uman nu este doar un sistem biologic, ci că „trupurile există în interiorul practicilor și discursurilor socioculturale” (Frederickson & Roberts, 1997 citată în Kimberly & Rudman, 2008, p. 342). Din cauza mass-mediei, publicității stradale, a pornografiei și a misoginismului susținut de către patriarhat, femeile sunt considerate și tratate ca obiecte sexuale, de consum, disponibile sexual și fără dreptul de a-și revendica propriul corp în spațiul public.

Teoria auto-obiectificării, „așa cum a fost propusă de către Frederickson și Roberts (1997), asigură un cadru de înțelegere a experienței psihologice a obiectificării sexuale. Această experiență este unic feminină și poate conduce la probleme de sănătate mentală gravă” (Frederickson & Roberts, 1997 citată în Kimberly & Rudman, 2008, p. 343).

Însă această asumție relevă faptul că doar femeile sunt afectate psihic de obiectificarea sexuală, pierzându-se din vedere faptul că și femeile minoritare sexual, mai ales cele care sunt femei din punct de vedere biologic însă nu se identifică și nu-și asumă identitatea culturală și socială de femeie, sunt la rândul lor afectate.

În ceea ce privește activitățile recreative, precum plimbările, jogging-ul în parcuri, femeile se simt expuse și vulnerabile la hărțuire sexuală atunci când sunt singure. Experiențele cu hărțuitori care le pipăie sau le urmăresc le fac pe femei să se simtă amenințate, întotdeauna în

pericol și să conștientizeze faptul că sunt percepute ca obiecte sexuale de către bărbați. (Wesely & Gaarder, 2004, p. 655)

În ceea ce privește reacțiile femeilor la hărțuirea sexuală din spațiul public, aceasta variază de la o simplă tăcere, ignorare, sau reacție, furie și împotrivire. (Aapola și Kangas, 1994 citată în Koskela, 1999, p. 117). Fiindcă femeile se tem de viol ca o urmare a hărțuirii stradale, dată fiind incidența lor, în oricare parte a lumii, gândul lor zilnic este acela că orice hărțuire, fie ea și minoră, poate escalada într-o agresiune sexuală gravă.

Însă, sunt și situații în care femeile sunt testate, pentru a se vedea cum reacționează, dacă sunt victime sigure sau nu. Astfel, potențialii violatori „hărțuiesc femeile pe stradă și le încalcă spațiul personal pentru a determina care femei pot deveni ținte ușoare” (Bowman, 1993, p. 536). Cele mai vulnerabile la efectele hărțuirii stradale și la testarea violatorilor în spațiul public sunt victimele violului, date fiind traumele post-viol ale acestora, femeile putând reacționa exagerat la o hărțuire minoră, fiind judecate de către martorii agresiunii.

Mai mult, teama de spațiul public intervine și când femeile întâmpină schimbări mari în viață, precum mutatul în altă zonă (oraș, țară), sentimentul lor fiind acela de control și încredere scăzute și o creștere a fricii față de medii nefamiliare. De obicei, „femeile se simt în siguranță în medii pe care ele le cunosc bine și unde se simt confortabil. O zonă necunoscută le produce ușor o stare de insecuritate (Friberg, 1990 citată în Koskela, 1990, p. 119).

Hărțuirea stradală este un fenomen zilnic pentru majoritatea femeilor din întreaga lume, iar „de fiecare dată când o femeie devine ținta hărțuirii și alege să tacă, structura de putere care definește femeile ca obiecte sexuale subordonate este reîntărită. Iar dacă femeile aleg să riposteze agresiv, într-o manieră nefeminină, agresorii le pot pedepsi, conflictul escaladând” (Oshynko, 2002, p. 48). Consider că de multe ori, femeile care trec prin hărțuire stradală și aleg să tacă, o fac din cauza societății patriarhale care susține dreptul bărbaților de a hărțui ca formă de manifestare a dominației masculine.

O categorie dezavantajată și vulnerabilă în spațiul public este cea a femeilor însărcinate, care „își schimbă comportamentul spațial, simt discomfort sau se simt mai puțin bine primite în multe locuri și renunță să le mai vizite” (Longhurst, 1998 citată în Koskela, 1990, p. 120). Aceste femei se simt ținte sigure și se tem de victimizare și blamare, fiindcă în caz că li se întâmplă ceva ele sunt judecate de către societate, pe motiv că nu pot avea grijă de ele și de sarcina lor (care este prevăzută deja ca o ființă cu drepturi, înainte de naștere). Astfel, „femeile

gravide ajung să abandoneze aproape în mod inconștient sfera publică – cel puțin străzile întunecate, mai ales că sunt avertizate în acest sens de către cadrele medicale, prieteni, rude” (Koskela, 1990, p. 120).

Retorica societății pentru femeile însărcinate - viitoare mame ia forma argumentelor cum că acestea trebuie să rămână în spațiul domestic, fiindcă doar acolo pot fi în siguranță, fiind astfel excluse din spațiul public, ale cărui riscuri sunt minimalizate (Koskela, 1990, p. 120).

Sunt situații dese când femeile aleg să-și limiteze în mod voluntar mobilitatea în spațiul public, „ele considerând inabilitatea de a folosi domeniul public în mod liber ca fiind normală și acceptată, dar mai ales pentru că femeile sunt de părere că este ceva normal să aibă constrângeri sau că este mult mai ușor să-și organizeze viața în acest fel” (Koskela, 1990, p. 121). Însă aceste argumente nu ar mai fi susținute de către femei, dacă frica de pericolul hărțuirii stradale și de manifestarea negativă a masculinității în spațiul public ar fi inexistente.

Mai mult, sentimentele de frică „sunt simultan o consecință a poziției subordonate a femeilor și a propriilor lor contribuții la perpetuarea puterii genizate în relația cu spațiul” (Koskela, 1990, p. 121).

Diferite studii în ceea ce privește frica pe care femeile o au în spațiul public au arătat că:

frica de criminalitate a femeilor este de fapt frica de violență din partea bărbaților, în special frica de atac sexual. (...) Frica de viol este discutată rar de către cercetătoare ca fiind conectată cu experiențele femeilor în ceea ce privește atenția nedorită din partea bărbaților și este rar făcută explicit. (Logan, 2013, p. 17)

Sunt de acord cu acest argument, dat fiind faptul că frica de hărțuire sexuală și de viol este omniprezentă în viața femeilor, chiar și pentru acele femei care nu au experimentat violență în spațiul public, iar un rol în acest sens îl are mass-media, care prezintă violurile ca având loc din vina victimelor (vestimentație, comportament, alegere proastă a spațiului public, alegere proastă a timpului când să iasă în spațiul stradal).

Mai departe, cercetările feministe au arătat că în general, frica de hărțuire stradală și frica de viol sunt conexe:

Hărțuitorul stradal comunică femeii că strada îi aparține lui, nu ei; că ea nu este

liberă să meargă unde dorește ea, unde îi place; că dacă se comportă ca și cum ar fi liberă, el îi va demonstra că strada este a lui, violându-i sexual spațiul personal. Hărțuirea sexuală prin „bărbatul de pe stradă este atât de frecventă în viața femeilor încât noi am învățat să vedem acest comportament ca fiind normal pentru bărbați și inevitabil pentru femei. (Graham, Rawlings și Rigsby, 1994 citată în Logan, 2013, p. 3)

Hărțuirea stradală „le învață pe femei să fie rușinate de corpul lor și să-și asocieze corpurile cu frica și umilirea, (...) interferând și cu abilitatea lor de a fi confortabile cu propria lor sexualitate” (Nedelsky, 1991 în Bowman, 1993, p. 538) Consider că rușinarea și auto-blamarea femeilor se datorează societății care consideră că hărțuirea publică este un dat normal și că femeile ar trebui să o trateze ca atare, modelându-și deciziile de zi cu zi în funcție de aceasta. În acest mod hărțuirea stradală controlează femeile și le limitează independența, împingându-le spre spațiul privat, domestic, care este prezentat ca fiind unul singur pentru ele.

Hărțuirea stradală afectează nu doar alegerile femeilor privind spațiul public și stima de sine a femeilor. Fiind reduse la simple obiecte sexuale, acestea simt că nu dețin controlul asupra corpului lor, sau că acesta nu le aparține lor, ci hărțuitorilor, care au putere coercitivă asupra lor.

Mai mult, hărțuirea în spațiul public contribuie la sentimentul de ostilitate și neîncredere între sexe, având consecințe și asupra societății ca întreg, „prejudiciile hărțuirii stradale extinzându-se asupra relației între sexe, asupra construcției genului în societate și asupra relațiilor sociale și politice în general” (Bowman, 1999, p. 540).

Inegalitățile de gen se oglindesc și în realitatea spațiul public – teritoriu masculin, realizat de către bărbați, pentru a îndeplini nevoile și așteptările acestora. Violența sexuală, hărțuirea stradală și alte agresiuni „intensifică sentimentul de vulnerabilitate al femeilor și întăresc dominația masculină asupra spațiul (...) iar frica femeilor de violență este o manifestare a controlului social” (Koskela, 1990, p. 121). Controlul social exercitat de bărbați, atât în sfera privată, cât și în cea publică, are ca efect menținerea femeile în sfera domestică, întărind dominația masculină și ierarhia de gen în cadrul societății.

Hărțuirea stradală reîntărește rolurile tradiționale de gen. De exemplu, „femeile vizibil independente sunt ținte ale agresiunilor publice, cele neînsoțite către bărbați sau cele care întreprind activități tradițional masculine, ca alergatul sau ciclismul” (Oshynko, 2002, p. 47).

Hărțuirea stradală este un fenomen negativ, care are consecințe reale și grave asupra incluziunii și „funcționării” femeilor în spațiul public, fiind necesar și urgent ca această problematică să nu mai fie ignorată și trivializată ci din contră, să devină una de interes public.

Consider că „aliatul” de bază și sursa de întreținere a hărțuirii stradale este patriarhatul, înțeles ca forma de organizare socială care susține și propagă sexismul, misoginismul și care definește relațiile de putere dintre femei și bărbați (Miroiu, 2004, p. 28). Una dintre ideile de bază ale acestei forme de putere este aceea că „oprimarea de tip patriarhal este primară în raport cu celelalte forme de dominație și hegemonie, iar toate aceste forme de dominație se vor perpetua atâta vreme cât cea patriarhală nu este abolită” (Miroiu, 2004, p. 154). Pentru că femeile au fost dominate de către bărbați și în mare măsură continuă să fie, atât în sfera publică, cât și în cea privată, patriarhatul rămâne „carapacea” fenomenului de hărțuire stradală, argumentând că „bărbații hărțuiesc pentru că sunt bărbați” (deci, au dreptul!), iar femeile sunt supuse, inferioare acestora și obiecte sexuale pentru consumul lor.

Patriarhatul se regăsește în aproximativ toate culturile și este cea mai răspândită formă de supunere a femeilor de către bărbați (Miroiu, 2004, p. 154) dar și cea mai greu de combătut de către feminism, fiindcă există în mintea bărbaților și a femeilor și se configurează ca o normă socială și stare de fapt legitimă.

Hărțuirea sexuală stradală nu este considerată ca fiind o problemă a societății, deși acest fenomen zilnic afectează viața femeilor. Acest tip de violență asupra femeilor trebuie înțeles, acceptat și reglementat pentru a putea fi eradicat, fiindcă „umilirea și înfricoșarea femeilor sunt ingredientele necesare ale patriarhatului” (Miroiu, 2004, p. 155).

Așadar, hărțuirea stradală pare a avea o funcție educativă, însă una negativă, învățând femeile că sfera publică este un domeniu masculin și că dacă pătrund în această sferă o vor face doar ca obiecte sexuale, nu ca subiecți autonomi și cu drepturi egale asupra spațiului public, întocmai ca bărbații.

Capitolul 3 Hărțuirea stradală în București. Studii de caz

3.1. Date existente

Dominarea masculină a corpului feminin este realitatea fundamentală a vieții femeilor, și întreaga bătălie pentru demnitate și autodeterminare își are rădăcina în lupta pentru controlul asupra propriului corp, în special controlul asupra accesului fizic la propriul corp. – Andreea Dworkin

Există insuficiente cercetări cu privire la fenomenul hărțurii stradale în România, majoritatea studiilor privind violența asupra femeilor concentrându-se pe violența domestică și hărțuirea sexuală de la locul de muncă.

Un studiu al Organizației Gallup România, realizat în 2003, fiind printre primele studii pe subiectul violenței asupra femeilor din România, intitulat „Survey on Violence Against Women in Bucharest” a urmărit:

„să identifice percepția femeilor și atitudinile lor cu privire la multiplele forme de violență asupra femeilor, să estimeze extinderea violenței asupra femeilor în cadrul familiei, la locul de muncă și în spațiile publice, să determine factorii și consecințele acestui fenomen și să identifice modul în care femeile reacționează la actele de violență îndreptate împotriva lor” (Organizația Gallup Romania, 2003, p. 3).

Definiția violenței asupra femeilor cu care studiul de față operează, cuprinde „abuzuri sexuale, verbale, emoționale și fizice, hărțuire sexuală și criminalitate stradală asupra femeilor” (Organizația Gallup Romania, 2003, p. 3). Personal, nu sunt de acord cu definiția dată, deoarece consider că aceasta este una incompletă. Violența asupra femeilor cuprinde și abuzuri psihologice, abuzuri non-verbale și expunerea părților intime ale bărbaților (*flashing*) pentru a terifia sau a înștiința o femeie că riscul de viol este prezent.

Femeile percep hărțuirea sexuală în termeni de putere când o definesc ca însemnând „să forțezi pe cineva să facă sex sau să faci ceva împotriva voinței ei/ lui, însă o înțeleg ca fiind comportament deviant (...) În plus, unele femei includ în definiția hărțurii sexuale, abuzuri sexuale exercitate de către soți sau străini în spații publice”(Organizația Gallup Romania, 2003, p.

31). Consider că aceste asumptii arată în mod evident că nu există un consens între femei cu privire la componentele hărțuirii sexuale, de cine poate fi ea exercitată, în ce contexte etc.

Mai departe, studiul Organizației Gallup a arătat că în anul 2003:

23% dintre femeile participante la studiu (854 de femei, cu vârsta 18-65, care locuiesc în București) cred că hărțuirea sexuală este foarte comună, în timp ce 57% consideră că este destul de comună în București. 7 din 10 femei consideră ca hărțuirea sexuală este neacceptabilă în toate circumstanțele și care poate fi întotdeauna pedepsită prin lege. (Organizația Gallup România, 2003, p. 31)

Astfel, aceste cifre demonstrează că femeile nu se simt în siguranță, fie în spațiul public, fie în școală, ori la locul de muncă și că sunt de părere că hărțuirea sexuală trebuie pedepsită prin lege, indiferent de locul în care aceasta se întâmplă.

Însă, la întrebarea „care este înțelegerea dumneavoastră despre hărțuire sexuală?” cele mai multe răspunsuri (17%) le-a primit variabila „să forțeze, să oblige pe cineva să facă sex cu el” (Organizația Gallup România, 2003, p. 31), iar pentru 2% dintre femeile respondente, hărțuirea sexuală este sinonimă cu violul, ceea ce arată faptul că acest fenomen nu este înțeles corect de către femei, fiind deseori înțeles de către acestea în forma lui cea mai gravă și anume violul sau ca însemnând avansuri insistente (12% dintre respondente).

În ceea ce privește cunoșterea de către femeile intervievate în studiu despre reglementarea legală a hărțuirii sexuale, 47% susțin că da, cunosc forme de reglementare ale acestui fenomen (Organizația Gallup România, 2003, p. 33). Consider că era necesar ca în acest studiu să existe o întrebare referitoare la formele de reglementare a hărțuirii stradale cunoscute de către femeile participante la studiu. Simpla întrebare, la care femeile puteau răspunde cu „da sau nu” nu mi se pare foarte relevantă, în condițiile în care persoanele intervievate tind să ofere răspunsurile așteptate sau încearcă să ofere dovada că știu despre subiectul despre care sunt întrebate.

Mai departe, cu privire la cunoșterea unor cazuri de hărțuire sexuală, 19% dintre femeile intervievate au răspuns că da, cunosc o femeie care a fost hărțuită sexual la locul de muncă sau la locul de studiu al intervievatei, iar 15% au răspuns că da, cunosc o femeie care a fost hărțuită în cercul de prieteni și familie, iar 8% în cartierul intervievatei (Organizația Gallup România, 2003,

p. 33). Din această întrebare a chestionarului lipsește variabila „spațiul public”, care ar fi fost utilă, însă experiențele de hărțuire sexuală publică sunt ținute secrete de către femei și nu sunt expuse în cercul de apropiați, fiindcă aceste experiențe tind să fie banalizate iar femeile riscă să fie blamate și considerate răspunzătoare pentru ce li s-a întâmplat.

Consider că de aceea, femeile tind să creadă că hărțuirea sexuală stradală nu este la fel de gravă (uneori poate nici nu este conștientizată de către femei) ca cea de la locul de muncă sau de la școală, aceste locuri instituționalizate și reglementate prin reguli interne fiind considerate singurele în care hărțuirea sexuală are loc și este una gravă și nu poate fi neglijată de către societate, autorități sau de către femei (majoritatea care experimentează acest fenomen).

Revenind la conținutul Studiului Gallup, la întrebarea „ați fost vreodată martoră la hărțuire sexuală la locul de muncă, la școală sau în altă parte?”, 85% dintre femei au răspuns că nu, iar doar 12% au răspuns că da. Referitor la locul unde hărțuirea stradală a fost observată, 54% au răspuns că la locul de muncă, 33% în cartierul propriu, 15% la școală, iar 32% în altă parte (Organizația Gallup România, 2003, p. 33).

Consider că întrebarea trebuia să fie una punctată și concisă, sintagma „în altă parte” poate induce femeile respondente în eroare. Ar fi fost de preferat ca aceasta să fie înlocuită cu prezentarea unor locuri clare, precum „spațiul public”, „locuri frecventate de dumnevoastră” etc.

Cu privire la reacția pe care intervievatele au avut-o când au fost martore la hărțuire la locul de muncă sau la școală, 52% au răspuns că și-au exprimat verbal furia, iar 33% că și-au ascuns furia (Organizația Gallup România, 2003, p. 35). Sunt de părere că la locul de muncă sau la școală femeile tind să reacționeze atunci când sunt martore la hărțuire sexuală fiindcă de cele mai multe ori, hărțuitorul este o persoană cunoscută sau relativ cunoscută, care poate fi ușor sancționată pentru comportamentul său. La fel, femeia hărțuită poate fi o persoană cunoscută, cu care se empatizează mai ușor și de aceea femeile martore tind să-și exprime verbal furia, spre deosebire de reacțiile pe care le au femeile care observă alte femei, de data asta, unele necunoscute, că sunt hărțuite în spațiul public (de nepăsare, de neintervenție din cauza fricii etc.).

Studiul cuprinde și o întrebare referitor la persoanele care au hărțuit sexual femeile intervievate în ultimele 12 luni. 23% dintre femei au răspuns că au fost hărțuite sexual de către un coleg bărbat de la școală/ loc de muncă, iar 16% au precizat că au fost hărțuite de către un străin (pe stradă/ în autobuz) (Organizația Gallup România, 2003, p. 41). Însă aici intervine din nou problema definirii hărțuirii sexuale, ce înțeleg femeile prin hărțuire sexuală, fiindcă în

concepția lor, unele comportamente (atinsul între picioare, pipăitul, blocatul drumului etc.) pot trece ca fiind de fapt comportament deviant, nicidecum hărțuire sexuală.

Referitor la faptul dacă persoanele hărțuitoare au fost sau nu pedepsite, 69% dintre femeile participante la studiu au răspuns că nu a existat nicio pedeapsă pentru hărțuitorii lor, iar doar 5% au precizat că existat o pedeapsă majoră, în timp ce 23% au preferat să nu dea un răspuns la această întrebare din studiu (Organizația Gallup România, 2003, p. 43). Procentul de 69% arată de fapt deficitul acțiunii autorităților în domeniu, al politicilor publice în domeniu și al societății per se, de a avea o atitudine de indiferență și de nesancționare a acestor comportamente indezirabile pentru femei.

Studiul per se, se concentrează pe hărțuirea sexuală la locul de muncă și la școală, tratând-o separat de hărțuirea sexuală din spațiul public.

În ceea ce privește violența asupra femeilor în spațiile publice, rezultatele studiului Gallup au arătat că „84% dintre femeile din București nu se simt în siguranță pe stradă atunci când se află singure, noaptea, iar 45% nu se simt în siguranță pe străzile din București (Organizația Gallup România, 2003, p. 46). Aceste valori mari transmit o singură idee: că femeile se simt vulnerabile în spațiul public și se tem de agresiune.

Mai departe, „două din zece femei cred că violența în spațiile publice este foarte comună în București, iar 48% cred că este destul de comună. Mai mult, 69% dintre femei au fost martore la acte de hărțuire fizică sau sexuală, pe când 80% au zis că nimeni nu a avut nicio reacție împotriva agresorului (Organizația Gallup România, 2003, p. 48). Sunt de părere că femeile se simt ținte, sunt hărțuite sau sunt martore directe ale hărțuirii stradale, sunt presate de informațiile din mass-media cu privire la violurile din spațiul public, sunt blamate de societate și îndemnate să fie subordonate bărbaților și să nu ia atitudine împotriva acestui fenomen. Frica de hărțuitorii sexuali îndeamnă femeile să tacă, să-și ascundă experiențele de hărțuire stradală și să accepte faptul că aceasta trece ca o realitate normală și cotidiană.

Mai mult, „72% dintre femei nu se așteaptă ca cineva să le ajute dacă ele ar fi hărțuite stradal” (Organizația Gallup România, 2003, p. 49). Consider că această cifră este îngrijorătoare, deoarece arată că majoritatea femeilor nu contează pe sprijinul martorilor agresiunilor stradale, tocmai fiindcă hărțuirea publică trece drept ceva normal, dacă nu chiar dezirabil pentru femei.

Mai departe, 6% dintre respondente au fost victime ale hărțuirii sexuale iar 8% victime ale hărțuirii fizice. În cele mai multe cazuri, femeile nu au anunțat poliția. 2% au fost violate. Din

șaisprezece femei, doar cinci au anunțat poliția că au fost violate (Organizația Gallup România, 2003, p. 46). Argumentul pe care eu îl pot oferi, din proprie experiență, este acela că femeile se tem de poliție sau nu cred că astfel, hărțuitorii vor fi sancționați. De obicei, polițiștii tind să trivializeze fenomenul, să blameze victima, să țină cu agresorii fiindcă atunci când polițiștii sunt bărbați, nu pot empatiza cu femeile agresate. Femeile violate nu anunță poliția fiindcă se tem de reacția societății, de modul cum poliția alege să rezolve sau nu cazurile de viol.

Referitor la cazurile de viol, patru femei au spus nu au vorbit cu nimeni despre asta din cauza lipsei de înțelegere, din cauza rușinii și din cauză ca li se pare inutil să facă asta. Iar din cele doisprezece femei care au declarat că au vorbit despre viol, șapte au spus că au vorbit cu prietenii, șase cu familia/ rude, trei cu Poliția, una cu colegile de la muncă și una cu psihologul (Organizația Gallup România, 2003, p. 46). Sunt de părere că valorile „purității”, a cultului virginității sunt înfierate forțat în concepția despre sine a femeilor. Violurile și alte agresiuni sexuale nu se întâmplă din cauza femeilor violate, ci din cauza agresorilor, care se simt îndreptățiți să aibă acces forțat și fără consimțământ la corpul femeilor. Cu toate acestea, femeile se simt vinovate, societatea le blamează pentru viol, ca întâmplându-se doar din vina lor, familia, prietenii femeilor agresate consideră că femeile sunt de vină, alegerile lor, comportamentul, acțiunile au fost unele care l-au îndemnat pe agresor spre viol. Niciodată experiențele de viol ale femeilor nu pot fi zise într-un spațiu sigur, unde să fie crezute, validate, unde acestea să fie capacitate și îndemnate să renunțe la „jugul” responsabilității depline pentru viol, pe care societatea patriarhală îl aruncă pe umerii lor.

Nu în ultimul rând, în ceea ce privește atacurile verbale în spațiul public, 95% dintre femei nu au anunțat Poliția, iar 76% au avut aceeași alegere în ceea ce privește atacurile fizice, iar 92% în caz de atacuri sexuale (Organizația Gallup România, 2003, p. 50).

În ceea ce privește studiile internaționale, conform Studiului Criminalistic Britanic (2001), există peste 300.000 de atacuri sexuale și aproximativ 40.000 de încercări de viol în Anglia, anual. Iar recent, un studiu al ziarului britanic *More* din 2005 arată că peste 95% dintre femei nu se simt în siguranță noaptea pe stradă și 65% nu se simt în siguranță nici pe timpul zilei, 73% se tem că vor fi violate (Why reclaim the night?).

În SUA, ONG-ul Stop Street Harassment, care luptă împotriva hărțuirii stradale a realizat primul studiu național pe acest subiect la începutul lunii iunie, cu titlul „Unsafe and Harassed in Public Spaces: A National Street Harassment Report” (În nesiguranță și hărțuită în spațiile

publice: Un raport național al hărțuirii stradale” și care are ca eșantion 2.000 de persoane și a realizat 10 focus group-uri (Mcewen, 2014).

Conform acestui studiu, „65% din femei și 25% din bărbați din SUA au trecut prin hărțuire stradală. 57% dintre femei și 18% dintre bărbați au trecut prin hărțuire verbală, 41% dintre femei și 16% dintre bărbați au trecut prin forme fizice ale hărțuirii stradale, precum expunerea (*flashing*) sau atingeri” (Mcewen, 2014).

O limită a studiului a fost lipsa intersecționalității, însă studiul își aduce aportul la conturarea fenomenului de hărțuire sexuala stradală, deși aceasta este atât de prezentă în viața persoanelor hărțuite încât uneori trece drept normală și nu gravă, doar dacă este prezentă și cea de tip fizic.

În ceea ce privește modul de a stopa hărțuirea stradală, 91% dintre participanții la studiu care sunt de părere că acest fenomen se poate eradică, 55% dintre ei au considerat că acest fapt este posibil prin instalarea camerelor de securitate și prezența poliștilor în zonele publice, iar 55% dintre respondenți au ales ca soluție workshop-uri educaționale în ceea ce privește interacțiunile dintre străini (Mcewen, 2014). Consider că hărțuirea stradală este percepută ca fiind o experiență normală în viața de zi cu zi a femeilor, greu de combătut și eradicat, așadar soluția ar fi „monitorizarea” ei și sancționarea în detrimentul educației, care la rândul ei este parte din patriarhat și care încurajează dominația masculină în societate.

3.2. O cercetare calitativă a hărțuirii stradale în București

Am realizat structura interviurilor prin prisma lucrărilor teoretice și de cercetare din domeniul hărțuirii sexuale publice. Cercetarea de teren desfășurată în cadrul lucrării de față s-a realizat prin interviuri semi-structurate, în perioada 7-13 iunie. Am înregistrat interviurile cu reportofonul, acestea având o durată între 43 de minute și o oră și 30 minute. Interviurile au avut loc unde au dorit participantele, adică acasă la ele, în ceainării din centrul Bucureștiului și în parcul Cișmigiu.

Aceasta este o cercetare-pilot în domeniul hărțuirii stradale în București, urmărind ca în viitor să o dezvolt, incluzând intersecționalitatea, dezvoltând variabilele prezente și adăugând altele de interes, precum și mărirea eșantionului de cercetare.

Am efectuat 10 interviuri semi-structurate cu femei având vârsta cuprinsă între 18 și 36 de ani, care s-au născut și au copilărit în alte orașe, iar ulterior s-au mutat în București, pentru a-și continua studiile.

Prin această lucrare mi-am propus să aduc în atenția comunității academice problematica hărțuirii sexuale stradale.

Experiențele mele de hărțuire sexuală în spațiul public sunt strâns legate de identitatea mea. Poziția mea socială și vârsta nu-mi permit să ofer o descriere general valabilă și pentru experiențele altor femei, care au alte identități și alte experiențe. De aceea nu am folosit o abordare intersecțională, pentru a evita posibilitatea de a apropria experiențele femeilor minoritare și de pentru exclude statutul de „token” pe care acestea l-ar fi putut să aibă în cercetarea mea. Iar lipsa abordării intersecționale o consider o limită a lucrării de față, precum și faptul că unele interviuri au durat foarte mult (o oră jumătate-două ore) deoarece femeile au avut nevoie de timp pentru a se gândi și aș aminti prin ce experiențe de hărțuire sexuală stradală a trecut, pentru că, așa cum mi-au zis ele, au preferat să uite aceste întâmplări negative pentru a nu rămâne cu traume sau pentru că au considerat că este normal și nu pot scăpa niciodată de această problemă iar cea mai bună soluție este să uite ce s-a întâmplat.

3.3. Analiza tematică a interviurilor

„Păreră generală este că femeia dorește să i se facă rău. Ei îi place să fie forțată. Dovezile sunt la îndemâna oricui: felul în care se îmbracă, mersul ei, felul în care vorbește, postura corpului; ce a căutat pe străzi după ce s-a lasat întinericul (...) de ce a privit un bărbat, de ce a răspuns bărbatului care a întrebat-o cât era ceasul?; (...) s-a dus la plimbare de una singură, s-a dus singură la cumpărături, a zâmbit (...). (Dworkin, 2001, p. 17)

Întrebările de mai sus sunt cele puse de societate în general, când o femeie este hărțuită, o societate patriarhală care consideră că femeile își doresc să primească atenție sexuală nedorită din partea bărbaților necunocuți, că ele „și-o caută” și că sunt vinovate pentru hărțuirea sexuală publică.

Variabilele principale pe care le-am avut în vedere au vizat definirea hărțuirii stradale; tipuri de hărțuire stradală, sentimentul de siguranță pe stradă (atât pe timpul zilei, cât și noaptea); strategii pentru a crește sentimentul de siguranță în domeniul public; gândul la hărțuire în spațiul public; constanta hărțuirii pe stradă; locurile publice în care a avut loc hărțuirea; teama ca hărțuirea să se transforme în agresiune sexuală mai gravă; reacțiile la hărțuire stradală; modul de afectare al experiențelor de hărțuire stradală; impactul asupra femeilor hărțuite; moduri de oprire a hărțuirii publice; actorii relevanți în stoparea hărțuirii stradale.

Am ales aceste variabile pentru că, potrivit teoreticienelor prezentate în cadrul lucrării de față, acestea sunt importante în conturarea hărțuirii stradale, pornind de la experiențele femeilor dar și pentru că sunt de părere că aceste variabile sunt necesare în cercetarea acestui subiect.

În interpretarea interviurilor, voi prezenta pe rând o parte dintre variabilele din ghidul de interviu, variabile care se regăsesc și în partea de teorie a lucrării, precum și răspunsurile cele mai reprezentative ale femeilor intervievate, pentru a vedea în ce măsură se confirmă ipotezele urmărite și anume că (1) hărțuirea stradală, ca formă de violență sexuală asupra femeilor, este un fenomen zilnic care le afectează pe femei, precum și relațiile de putere dintre femei și bărbați din spațiul public și (2) nereglementarea legală a hărțuirii stradale duce la agravarea efectelor pe care aceasta le are asupra femeilor.

- Astfel, la variabila ”definirea hărțuirii stradale”, cele mai importante și întâlnite răspunsuri au fost:

De la vorbe și semne obscene, până la mici atingeri sau chiar bătaie pe motive de cum arăt, sau cum sunt îmbrăcată. (R.A., Buzău, 24 ani)

Orice gest de intimidare, jignire, agresiune cu caracter sexual care are loc pe stradă. (D.M.R., Oltenița, 30 ani)

Hărțuirea sexuală stradală e atunci când se adresează cuvinte, se afișează atitudini cu caracter sexual de către necunoscuți. (D.A.G., Craiova, 36 ani)

Așadar, hărțuirea sexuală e resimțită de către femeile intervievate ca fiind o situație de discomfort și de nesiguranță, cuprinde comunicare vulgară și atenție nedorită și care poate escalada rapid într-o formă de violență și mai gravă. În general, acestea au răspuns că hărțuirea stradală este o formă de agresiune, de violență, de intimidare și discriminare, ce cuprinde mai multe tipuri de comportamente: fluierături, priviri insistente, comentarii nedorite și complimente, gesturi obscene, pipăit, huiduri și jigniri.

- La variabila „tipuri de hărțuire stradală”, cele mai relevante răspunsuri și care se regăsesc în majoritatea interviurilor sunt următoarele:

Comentarii de genul: “te f**i?” sau urlate de pe clădiri în construcție: “,mamă, ce buze, numa’ bune de-un supt!”...Unii m-au huidut în stația de autobuz, pentru că aveam un pulover roșu de angora pe mine, pufos. Era prea roșu și îndrazneț pentru ei, pesemne, se uitau ca la circ, nu alta. Odată un domn se uită la mine zâmbind (pe o stradă prin Crângași) și schițez și eu un început de zâmbet când mă întrebă: “Vii?” (N.M.S., Plopeni, 33 ani)

Prin toate tipurile am trecut. Într-o seară veneam târziu de la muncă și pe stradă, aproape de blocul meu m-am intersectat cu un specimen de genul masculin care mi-a tras o palmă la fund după ce a trecut de mine. Am rămas șocată. În rest, mi se întâmplă să mă claxoneze mașinile pe stradă, să aud fluierături, să mi se strige “frumoaso” sau “mamă, ce f**e.” (A.O., Tecuci, 34 ani)

Am trecut și trec prin diverse tipuri de hărțuire sexuală. Mi se adresează remarci despre felul cum arăt, mi se fac invitații, am fost și atinsă. “Ce faci, frumoaso?” mi se spune adesea. Îmi aduc aminte că o dată un șofer de camion mi-a spus “Să ai noroc, frumoaso!”. Alții pretind că mă cunosc de undeva. Alții îmi fac invitații. O dată era un adolescent. Cred că s-a și speriat când i-am spus “Da, vin, unde vrei?” Altădată era un tip cam la 20 ani. Așa cum scrie în cărțile de psihologie sau etologie, ei doreau doar să demonstreze că pot hărțui. Când m-am arătat chipurile interesată, s-au speriat. Nu știau ce să facă. Altădată i-am făcut morală unui tânăr pentru că mă hărțuia, mi-a adresat chiar obscenități, ceea ce rar mi s-a întâmplat. Ciudat e că atunci când eu îi făceam morală, îmi zicea să plec, să tac, dar el nu se îndepărta, ceea ce ar fi fost foarte ușor. Altădată un adolescent a început cu remarci despre felul cum arăt. M-am oprit să vorbesc cu el, să-l întreb în ce clasă e. Era într-a zecea, i-am spus că nu e bine ce face, cu argumente. Nu mi-a zis nimic, dar când am plecat, mi-a pus mâna pe fund înloc de “la revedere”. Mâna pe fund am simțit-o și într-o noapte tot de la un adolescent care nu mi-a adresat niciun cuvânt. (D.A.G., Craiova, 36 ani)

Hărțuire verbală: “ce bună ești” “ce p**ă ai”, “fă urâto”, “te-aș lua o tură”. Hărțuire fizică: bătaie cu bulgări de gheață și atingeri.. (R.A., Buzău, 24 ani)

Păi...mi se întâmplă frecvent să fiu claxonată, uneori să mi se ceară numărul de telefon, să fiu invitată în mașini, să se strige după mine că vor să “mă f**ă”, să mă înjure pur și simplu...

Unele persoane se apropie și mai tare și vor să mă pipăie... uneori reușesc să mă feresc... dar mi s-a întâmplat și să mi se pună mâna pe fund sau să fiu lovită, să mi se pună mâna pe sâni. Când stătam în Cotroceni am avut două întâmpălri neplăcute...o dată m-a fugărit un tip, nu știu ce vroia de la mine dar țipa întruna "p****ăăă" și văzând că se îndreaptă spre mine am fugit... nu era nimeni altcineva pe stradă... zona e pustie și poți să țipi după ajutor, cel mult cineva va trage obloanele să nu îi mai deranjeze strigătul. O altă dată, tot în zona respectivă mi s-a întâmplat să fiu pipăită și împinsă într-un gard. Vorbeam la telefon, nici nu eram atentă... instinctual am început să înjur și să mă zbat și a dispărut... cred că totul a durat vreo 15 secunde...nici nu am apucat să îmi dau seama ce se întâmplă. Ambele dăți era zi afară... seara.. pe la 6-7 .. vara. (P.M., Baciu, Săcele, 24 ani)

Strigatul pe stradă de la „ce ochi frumoși ai, ce sâni, ce fund,, până la „ți-aș da limbi în p****ă,, invitații la cafenele și urmărit puțin pe stradă, claxonat de mașini de muncitori și mașini normale. (I.R., Bacău, 25 ani)

Prin toate tipurile am trecut! Recent a fost un protest în centru și pe trotuar erau vreo 25-30 de jandarmi, unii pe o parte, alții pe cealaltă parte. Atunci purtam o rochiță, o ținută office și m-am gândit că nu pot trece printre ei fără să se întâmple ceva. Au început să fluiera, să se uite, să-mi zică chestii.. Mi-era teamă.. complimente la nivel excesiv, exagerat. M-am uitat în jos că să nu-mi fie ridicată rochița. Ajungi în situația în care când vezi un grup de bărbați automat te gândești că urmează să ți se întâmple ceva rău. (V.V.B., Izvoarele, Teleorman, 24 ani)

Femeile intervievate trec prin toate tipurile de hărțuire sexuală stradală, hărțuirea sexuală verbală fiind cea mai întâlnită pentru acestea: aluzii sexuale, comentarii sexuale, cuvinte obscene și amenințări, dar și cea fizică: loviri, pipăiri, două dintre ele au fost hărțuite de bărbați care se masturbau lângă ele și le cereau să facă sex cu ei iar majoritatea dintre femeile intervievate au zis că au fost urmărite de bărbați necunoscuți, o dată sau de mai multe ori.

- Variabila „constanta hărțuirii pe stradă” a surprins următoarele situații:

Zilnic, dacă nu zilnic, cel puțin o dată la două zile. În aceeași zi pot să fiu hărțuită de vreo 3,4,5 ori. Ceea ce ma deranjează cel mai mult sunt remarcile făcute la adresa aspectului meu. (I.R., Bacău, 25 ani)

Nu mai sunt așa des hărțuită, am mai îmbătrânit, lucrez și sunt tot timpul în sacou, nu mai port fuste și nici tocuri. (D.A.G., Craiova, 36 ani)

Cred că cel puțin de două ori pe săptămână se întâmplă să fiu strigată, fluierată și alintată de către persoanele de sex masculin necunoscute. (C.R., Medgidia, 24 ani)

Toate femeile au zis că sunt des sau foarte des hărțuite, zilnic sau măcar o dată la 2-3 zile, înafară de una care a zis că iese mereu însoțită, tocmai din această cauză. Unele femei au spus că nici măcar nu mai iau în seamă hărțuirea sexuală fiindcă este zilnică și au trebuit să se obișnuiască cu aceste experiențe. Femeile trec zilnic prin hărțuiri sexuale de genul: de la complimente indecente, claxoane de mașini, invitații la sex, până la atingeri și urmăriri.

- Variabila „sentimentul de siguranță pe stradă” a relevat următoarele situații:

Pe stradă mă simt în siguranță doar atunci când nu sunt ore de vârf, pentru că sunt puțini oameni pe stradă și șansele ca cineva să se ia de mine sunt foarte mici. (R.A., Buzău, 24 ani)

Mă simt destul de în siguranță că știu să evit anumite lucruri, dar cândva nu mă simțeam în siguranță. Acum sunt deranjată de anumite lucruri care mi se spun din partea unor persoane pe care nu le cunosc și nu înțeleg de ce cineva care nu te cunoaște poate să îți spună ceva pe stradă, dar acum fiind mai puternică și călită nu mă simt mai în siguranță, dar recunosc că orice formă de hărțuire poate să ducă la o situație care chiar să te pună în pericol. Pe timpul nopții, da, nu mă simt în siguranță, mai ales că există mentalitatea uneori că fetele care sunt în timpul nopții afară au ieșit la „produs”, ca să zic așa. Chiar am și o experiență în care lucram într-un bar și lucrasem până la ora două noaptea și m-am dus să iau un taxi exact din fața barului, era undeva pe Ferdinand și am vrut să merg până la Piața Iancului, să iau un taxi de acolo.. Stăteam și fumam o țigară și a venit la mine un domn care m-a abordat, s-a comportat cu mine ca și cum aș fi o prostituată și m-a întrebat dacă nu vreau să mă distrez cu el și cât costă și i-am spus „Domnle, doar pentru că sunt afară, asta nu înseamnă că sunt prostituată!”... Atunci m-am speriat destul de tare pentru că domnul insista și noroc că aveam bani și m-am urcat repede într-un taxi și m-am dus acasă. (I.R., Bacău, 25 ani)

În mare parte mă simt în siguranță pe stradă, în special în zona în care locuiesc. Pe de altă parte, chiar acum o săptămână o prietenă mi-a povestit un incident care a avut loc în zona Băneasa și în care au fost implicate mai multe colege. Întorcându-se de la supermarket, pe jos, s-au întâlnit pe podul Aviației cu doi bărbați care au strigat după ele și, pentru că acestea au refuzat să le răspundă la comentarii și întrebări, aceștia le-au alergat pentru ca în final una dintre ele să se împiedice și să se rănească la picior, ajungând la spital. (S.L., Ploiești, 23 ani)

Așadar, aceste răspunsuri creionează sentimentul de siguranță sau de nesiguranță pe care femeile îl au atunci când sunt în spațiul public. Majoritatea se simt în siguranță în zonele

cunoscute și frecventate și în zona în care locuiesc, iar toate au răspuns că noaptea nu se simt în siguranță deloc. O parte dintre respondente au spus că sunt precaute și aleg zone mai aglomerate, iar noaptea nu ies sub nicio formă pe stradă, doar dacă e ceva urgent și iau taxiul sau merg doar însoțite de un bărbat, circulă doar în zonele centrale, unde lucrează și evită cartierele mărginașe care au renume prost. Una din ele a zis că e curajoasă, circulă și noaptea fiindcă nu îi e teamă pentru că s-a obișnuit cu hărțuirea stradală.

Din răspunsurile femeilor intervievate, se pare că „noaptea reprezintă momentul în care orice femeie trebuie să aleagă: să se expună pericolului sau să se încuie în casă” (Dworkin, 2001, p. 22). Aceste răspunsuri prezentate mai sus relevă faptul că femeile se gândesc la ce ore să iasă din casă, ce zone să evite, sunt precaute și își iau măsuri de securitate (bani de taxi și un telefon încărcat, spre exemplu), au grijă să ajungă acasă înainte de căderea nopții sau să fie însoțite de un bărbat („Protectorul”), fiindcă femeile consideră că tot bărbații sunt reduta lor cea mai optimă și respectată în apărarea față de bărbații hărțuitori dar și pentru că, așa cum a fost cuprins și în unele răspunsuri, „o femeie care iese noaptea din casă, neînsoțită, este considerată o desfrânată, o descreierată care nu-și cunoaște locul. Administratorii nopții – violatorii și ceilalți bărbați care stau la pândă - au dreptul de a transpune în practică legile nopții: să pândească femeile și să le pedepsească” (Dworkin, 2001, p. 20).

- Variabila „locurile publice în care a avut loc hărțuirea” cuprinde următoarele răspunsuri relevante cercetării de față:

Peste tot. Nu există limite. Acolo unde sunt bărbați va exista întotdeauna hărțuire.

(V.V.B., Izvoarele, Teleorman, 24 ani)

În fața blocului, în stația de autobuz, pe stradă. (D.M.R., Oltenița, 36 ani)

Pe stradă, pe trecerea de pietoni. În toate cartierele și în toate zonele în care am mers, centru, la periferie, peste tot. (A.O., Tecuci, 34 ani)

Păi... în piață la Obor, la Rahova, la Prosper.. pe diverse străduțe din Centrul Bucureștiului, în Cotroceni... acolo îmi era cel mai frică.. pe șoseaua Pipera.. când erau pe acolo șantier.. (P.M., sat Baciu, Săcele, 24 ani)

Așadar, toate femeile intervievate au spus că au fost hărțuite sexual pe stradă, fie pe treceri de pietoni, fie în parcuri, fie în stații de tramvai sau autobuz sau în apropierea șantierelor. Oriunde ar alege să meargă, femeile spun că sunt hărțuite sexual, nu se simt libere, se tem de bărbații necunoscuți care trec pe lângă ele. Așadar, femeia care „transgresează hotarele nopții

este o paria care încalcă o regulă elementară a comportamentului civilizată: o femeie respectabilă nu iese noaptea – sau, oricum, nu iese singură, sau doar cu alte femei, neînsoțită de un bărbat” (Dworkin, 2001, p. 19).

- La variabila „gândul la hărțuire în spațiul public” răspunsurile au fost:

Da, când văd un grup mare de bărbați mă sperii și mă gândesc la tot felul de lucruri rele și aștept să plece și să rămân teafără. (R.A., Buzău, 24 ani)

Da, mă gândesc mai ales când trec pe lângă grupuri de bărbați. Uneori când și ocupă tot trotuarul îmi este frică să trec printre ei și de multe ori încerc să îi ocolesc, merg pe stradă, nu pe trotuar.. Îmi dau seama că este o prostie, dar mă gândesc că distanțându-mă fizic de ei, șansele să îmi zică ceva sunt destul de mici deși uneori nu scap nici așa. (I.R., Bacău, 25 ani)

Sigur! Mă gândesc când văd priviri insistente sau grupuri de bărbați “glumeți” care se îndreaptă spre mine. (N.M.S., Ploeni, 33 ani)

Doar una dintre femei a spus că nu se gândește că poate fi hărțuită fiindcă nu îi privește pe bărbați în ochi și nu le răspunde la comentarii. În rest, toate femeile intervievate au spus că atunci când sunt în spațiul public se gândesc că pot fi hărțuite sexual de către necunoscuți. Astfel, femeiele se tem constant de hărțuire sexuală stradală, nu se simt libere și nu se simt în siguranță. Grupurile de bărbați provoacă teamă femeilor, mai ales dacă sunt neînsoțite. Personal, am trecut prin nenumărate experiențe de hărțuire stradală din partea grupurilor de bărbați și recunosc că teama resimțită este mai mare decât în cazul în care este un singur hărțuitor.

- La variabila „teama ca hărțuirea să se transforme în agresiune sexuală gravă” răspunsurile cele mai relevante ale femeilor intervievate au fost:

Da, au fost multe situații. A fost o situație când eram pe Dorobanți și un domn m-a oprit să mă întrebe cum mă cheamă, i-am zis cum mă cheamă și după aia mi-a spus ”Vai ce nume frumos” și ”Nu ai vrea să ieși la o cafea cu mine?” I-am spus că nu, îmi pare rău dar tocmai mă duc să mă întâlnesc cu prietenul meu (...). Apoi domnul respectiv s-a urcat în mașina lui și m-a urmărit și mi-a tăiat calea cu mașina pe o străduță pe care tocmai traversam, să mai insiste o dată. Sincer m-am cam temut atunci, mi s-a părut cam insistent. Am mai avut o situație în care am fost atacată de o gașcă de bărbați drogați. Am fost înconjurată și amenințată că o să fiu violată în plină stradă... la Universitate. Atunci le-am spus că le dau telefonul, să mă lase în pace, eu țipam, nimeni de pe stradă nu se oprea. Era cam 6 dimineața și i-am momit cu telefonul și i l-am dat. Imediat după ce am plecat m-am dus după colț, acolo era un polițist cu două-trei

femei și i-am spus că tocmai am fost atacată și că mi s-a luat telefonul și că l-aș ruga foarte frumos dacă ar putea să îmi dea telefonul să o sun pe maică-mea, să îmi blocheze abonamentul. El nu a avut încredere în mine ca să îmi dea telefonul. (I.R., Bacău, 25 ani)

Da, o singură dată, eram în primul an de facultate, eram în vacanță, era seară. Un tip m-a urmărit, m-a apucat de mâini și îmi zicea să vin cu el. Am intrat într-un bloc, a venit după mine. Eu i-am spus că acolo stau, că o pot striga pe mama. El insista să vin cu el acasă. M-am dus în fața blocului, am strigat-o pe mama. L-am convins. De fapt nu stăteam acolo. (D.A.G., Craiova, 36 ani)

Astfel, o parte din femeile intervievate au zis că au avut minim o experiență de acest gen, care relevă faptul că teama de hărțuire sexuală gravă este omniprezentă în viața lor, din cauza acestor experiențe.

- Variabila „strategii pentru a crește sentimentul de siguranță în domeniul public” a înregistrat următoarele răspunsuri:

Aș evita anumite zone, anumite ore și anumite ținute. (D.M.R., Oltenița, 36 ani)

Merg pe la lumină, prin locuri cu magazine, pe unde mai sunt oameni... (P.M., sat Baci, Săcele, 24 ani)

Evit anumite zone și încerc să previn anumite momente. Uneori port la mine anumite „ustensile”. Port întotdeauna pila la mine și niște mărgelile din material mai rigid în geantă. (V.V.B., Izvoarele, Teleorman, 24 ani)

O armă mi-ar plăcea, recunosc. (D.A.G., Craiova, 36 ani)

Mi-ar plăcea să urmez niste cursuri de auto-apărare și mi-ar plăcea foarte mult să existe o aplicație pe telefon în care doar să apeși pe un buton sau pe o tastă și aplicația respectivă să fie asociată cu o tastă ca un buton de urgență și în momentul în care apeși pe acel buton informația să ajungă la poliție, eventual la cea mai apropiată patrulă de poliție din zona cu locația exactă a ta și să vină... mă refer în cazul de hărțuire gravă, adică o situație pe care nu o mai poți controla sau orice situație în care mă simt eu amenințată, cineva mă hărțuiește doar verbal... să fie un buton de urgență pe telefon care să transmită această informație la cea mai apropiată patrulă de poliție. (I.R., Bacău, 25 ani)

Pentru a mă simți în siguranță pe stradă fac inconștient deja (programat la început, inconștient acum) următoarele: mă îmbrac “foarte decent”. Prefer pantalonii și bluzele fără decolteu pentru a nu atrage atenția. Nu sunt prea zâmbitoare când mi se adresează vreo

întrebare, nu mă opresc dacă sunt solicitată decât dacă este vorba despre o femeie, un copil sau un bărbat mai în vârstă, deși uneori apar surprize și din partea bărbaților în vârstă. Am un spray lacrimogen. Mai mult de atât nu prea am ce face. (N.M.S., Plopeni, 33 ani)

Așadar, pentru a se simți în siguranță pe stradă, femeile intervievate își modifică propriul stil de viață (se îmbracă ”decent”, ies doar la anumite ore și doar în anumite zone) și își iau măsuri defensive: evită privirile bărbaților necunoscuți, nu intră în discuții cu aceștia, merg doar prin zone populate și luminate. Unele femei au zis că au spray cu piper la ele, pentru că astfel nu se simt ținte sigure și știu că pot reacționa cumva. O femeie a zis că ea nu are ce face pentru a se apăra de hărțuitori, ci că statul trebuie să găsească soluții pentru siguranța femeilor. În urma discuțiilor cu aceste femei, mi-am dat seama că noi, femeile avem multe în comun. Deși de multe ori alegem să nu vorbim între noi despre aceste experiențe deși astfel ne-am capacita reciproc și am crea un spațiu sigur în care să ne povestim experiențele și în care să recunoaștem că avem aceeași teamă de hărțuitori și ne luăm aceleași măsuri de siguranță pentru că suntem conștiente că hărțuirea sexuală stradală poate escalada ușor. Eu port mereu un spray cu piper la mine, însă nu simt că dețin controlul câtuși de puțin.

La variabila „reacțiile la hărțuire stradală”, răspunsurile femeilor intervievate au fost următoarele:

Odată, am încercat să scap, m-am ascuns după mașini, m-am postat între doi bărbați în stația de autobuz cu gândul că o să mă apere, am sărit în autobuz de îndată ce a apărut în stație, l-am sunat pe prietenul meu să îmi povestesc și am coborât la Moșilor să îmi iau sprayul lacrimogen. În restul cazurilor nu m-am oprit, m-am îndepărtat cât mai departe de agresor. (N.M.S., Plopeni, 33 ani)

Am ignorat și am mers mai departe fără să răspund, pentru că altfel aș fi riscat să transform o hărțuire sexuală verbală într-o violență fizică. (R.A., Buzău, 24 ani)

Eram extrem de nervoasă, furioasă și mă gândeam de ce acest lucru nu se întâmplă bărbaților. Dar nu reacționez verbal sau fizic la hărțuirea lor. Mi-e frică să le răspund agresiv. De ce nu sunt ei nevoiți să treacă prin aceste experiențe neplăcute, de ce femeile nu trag de ei, nu le spun în fel și chip și nu îi alintă cu tot felul de „dulcegării”. De fiecare dată stau și mă întreb ce părere au bărbații dacă aceste lucruri s-ar întâmpla mamelor, soțiilor, surorilor, bunicilor lor. Cum ar reacționa? Ce poziție ar adopta? (C.R., Medgidia, 24 ani)

Mă apropii de mai mulți oameni și plec capul ca să fie clar că nu dau cursul flirturilor. Sau ajung să intru în discuții cu oameni în vârstă ca să arăt că nu sunt singură. Sau vorbesc la telefon. (V.V.B., Izvoarele, Teleorman, 24 ani)

Femeile intervievate reacționează defensiv la hărțuirea stradală. Din cauza furiei provocate de bărbații hărțuitorii, majoritatea lor reacționează instinctiv, țipând la ei și înjurându-i. De obicei, eu tind îi jignesc și să le zic că ceea ce fac ei e hărțuire și nu e un comportament normal. Dacă în apropierea unor șantiere sunt hărțuită de muncitori, mă opresc să-i întreb dacă au nevoie de o plângere de hărțuire la compania unde lucrează. Însă dacă sunt bărbați solizi fizic sau care par agresivi doar încerc să merg cât mai repede și să scap de ei. Oricare ar fi reacțiile femeilor, sentimentul care rămâne după ce episodul de hărțuire s-a încheiat este unul de furie și teamă, de neputință și vulnerabilitate.

- La variabila „modul de afectare a experiențelor de hărțuire stradală”, răspunsurile femeilor interviate au fost:

Am încercat să evit anumite locuri, anumite ore nepotrivite și anumite ținute. (D.M.R., Oltenița, 36 ani)

Am început să nu mă mai îmbrac indecent și să evit zonele nepopulate și să evit ieșitul după ce se înserează. (P.M., sat Baci, Săcele, 24 ani)

M-a făcut să fiu mai distantă față de băieți, mai ales în modul în care ei mă abordează sau încearcă să mă cucerească, poate uneori am fost cam intransigentă când a venit vorba de complimente și m-au făcut să văd și în complimente, semne de dominare și de lipsă de respect. Sunt mai exigentă și mai temătoare când vine vorba de ce îmi zic bărbații necunoscuți, chiar dacă nu e o discuție pe stradă. (I.R., Bacău, 24 ani)

M-a făcut să-mi fie frică să trec pe lângă bărbați pe stradă. (A.O., Tecuci, 34 ani)

Astfel, femeile sunt afectate profund de hărțuirea sexuală stradală. Majoritatea nu mai ies seara pe stradă, își schimbă stilul vestimentar, aleg cu grijă în ce zone să meargă, se tem când bărbați necunoscuți merg în spatele lor, sau le privesc în ochi și mai ales, unele se raportează la fel, adică negativ, la toți bărbații necunoscuți, din cauza hărțuirii stradale.

- La variabila „impactul asupra femeilor hărțuite”, răspunsurile au fost:

Femeile trăiesc cu frică zi de zi, le schimbă modul de a se comporta, de a se îmbrăca, de a socializa. Femeile caută compania celorlalți chiar și atunci când ar vrea să fie singure și să se

gândească la ele, să se plimbe într-un parc sau să meargă cu bicicleta pe stradă. (N.M.S., Ploeni, 33 ani)

Unul de control social. Femeile învață pe unde au voie să umble, la ce ore și ce să poarte. (D.M.R., Oltenița, 36 ani)

Se simt vulnerabile, intimidare, își restrâng aria de acțiune în spațiul public și timpul petrecut și zonele și activitățile economice. (I.R., Bacău, 25 ani)

În funcție de tipul de hărțuire, se poate ajunge până la traume psihice pentru femei. Dar sunt efecte pe care și eu le resimt foarte des... mă tem, am mare grijă cum mă îmbrac, să nu mă aranjez prea mult, ca să nu ies în evidență sau să creadă ca vreau atenția lor, mi-e frică să merg singură pe stradă și ocolesc mereu când văd un grup de bărbați. (S.L., Ploiești, 23 ani)

Femeile intervievate au considerat că cel mai mare impact al hărțuirii asupra lor este limitarea libertății în spațiul public și frica constantă pe care o au față de bărbații necunoscuți, dar și faptul că aleg să nu mai reacționeze, de teamă să nu fie agresate mai grav.

- La variabila „moduri de oprire a hărțuirii publice” femeile participante la interviu au spus că:

Cred că foarte greu, mai ales în anumite medii, cu educație și inteligență precară. Dar educația feministă ar putea avea un rol important. La fel și legislația. (D.A.G., Craiova, 36 ani)

Context legal pentru sancționarea hărțuitorilor, sporită prezența poliției în spațiul public, dar hărțuirea vine și de la polițiști. (V.V.B., Izvoarele, Teleorman, 24 ani)

Prin încurajarea femeilor hărțuite să reclame agresorii și sancțiuni mai mari pentru agresori dar și prin o educație generală și civică mai bună. (R.A., Buzău, 24 ani)

Educarea cetățenilor pentru determinarea unei reacții atunci când sunt martori la astfel de cazuri. (S.L., Ploiești, 23 ani)

Sunt mai multe lucruri care trebuie făcute: să se dea legi usturătoare care să amendeze hărțuirea stradală, să se popularizeze legea, să fie încurajate femeile să depună plângeri, poliția să reacționeze, nu să le spună femeilor că o merită pentru că au decolteu sau fustă scurtă, să se facă educație în școli, copiii să învețe că nu au dreptul asupra unui alt corp și că nu trebuie să își lezeze semenii. Să se facă educație în fabrici, firme, instituții publice. (N.M.S., Ploeni, 33 ani)

Toate femeile au răspuns că hărțuirea poate fi oprită prin educație, legislație și politici publice, iar una dintre ele a zis că educația feministă are un rol important în această problemă.

- La variabila „actorii relevanți în stoparea hărțuirii stradale” femeile au dat următoarele răspunsuri:

Statul, politicienii, poliția, sistemul de învățământ. Toate aceste organisme, dar în primul rând feministele. Ele pot spune ce înseamnă, din altă postură (standpoint) hărțuirea sexuală stradală. Femeile nu sunt jucării sexuale, scumpe sau ieftine. Unii consideră hărțuirea sexuală stradală inofensivă. Nu e. Nu numai că stresează, dar are efecte pe termen lung, la distanță, asupra imaginii femeilor. (D.A.G., Craiova, 36 ani)

Întreaga societate – de la autorități (legi mai aspre pentru sancționare), la sistemul de învățământ sau ONG-urile de profil. (S.L., Ploiești, 23 ani)

Consider că este un cerc vicios și doar femeile sunt cele afectate grav. Incepe prin educația oferită în familie, apoi de către sistemul de învățământ, anturajul în care tinerii se aventurează. Desigur, statul se poate implica mult mai mult decât o face în momentul de față, să dea o lege pentru hărțuirea stradală, poliția ar putea fi mai promptă în astfel de situații, nu să rătădească de femeile hărțuite, că am văzut situații, iar cetățenii ar trebui să își facă datoria civică și să sară în ajutorul unei persoane agresate ori de câte ori este cazul. (C.R., Medgidia, 24 ani)

Toate femeile intervievate consideră că actorii relevanți în această problemă și anume sistemul de învățământ, poliția, legislație clară, ONG-urile de profil, politicienii, feministele trebuie să colaboreze pentru a stopa acest fenomen negativ și grav.

Personal, consider că această cercetare calitativă are o importanță considerabilă, dat fiind faptul că femeile nu împărtășesc între ele acest tip de experiențe, deși le trăiesc zilnic, fiindcă le este teamă să nu fie considerate răspunzătoare dar și pentru că au impresia că doar ele trec prin hărțuire sexuală stradală, iar alte femei nu.

Capitolul 4 Politici publice și activism în domeniul hărțuirii stradale

În timp am început să înțeleg că străzile sunt un câmp de luptă și fiecare femeie este o țintă. – Gwenda Blair

4.1. Starea de fapt

În ultimii ani a crescut conștientizarea cu privire la hărțuirea stradală datorită activistelor și activiștilor feminisți din întreaga lume care luptă pentru combaterea acestui fenomen global, însă în acest stadiu s-a ajuns datorită acțiunilor feministelor radicale în acest sens, care au existat încă din anii 1970, prin care se urmărea tragerea unui semnal de alarmă și creșterea conștientizării cu privire la gravitatea hărțuirii sexuale publice.

Un exemplu de acțiune în acest sens sunt protestele „Take Back the Night” („Ia noaptea înapoi”) sau „Reclaim the Night” („Revendică noaptea”) care doresc să atragă atenția asupra unui subiect care este aruncat într-un con de umbră și ignorat: violența sexuală asupra femeilor și teama acestora de bărbați în spațiul public.

Take Back the Night a început în anii 1970, femeile luptând pentru eliminarea violenței domestice și sexuale în toate formele sale și se ține anual în multe orașe din diferite țări. Însă ideea pentru acest marș revine unui protest organizat în Germania, în aprilie 1977, doar de femei și doar pentru femei, ca reacție la sentimentul de nesiguranță pe care femeile îl aveau pe stradă, mai ales noaptea.

În Marea Britanie, acest marș este cunoscut sub numele de „Reclaim the Night” și a început în noiembrie 1977, ca eveniment inspirat de către marșurile femeilor din Germania. (Why reclaim the night?), însă are o istorie îndelungată și în SUA.

Așa cum prezintă și Andrea Dworkin (2001):

„aproximativ 2.000 de femei au participat la un marș în New Haven, Connecticut. (...) Participantele au mărșăluit peste 20 de kilometri ca și cum și-ar fi dorit să nu le scape fie și o singură potecă din oraș. (...) În Calgary, Canada, femeile au fost arestate pentru că au demonstrat fără a avea autorizație; ironia amară a fost că femeile au descoperit că marșul este singura modalitate (în pofida arestărilor operate) ca femeile să se simtă în siguranță pe stradă, după lăsarea întinericului. În Los Angeles, California, femeile care se aflau în

spatele coloanei de manifestanți, care cuprindea cam 2.000 de oameni, au fost atacate de către bărbații aflați în mașini.” (Dworkin, 2001, p. 19)

Dreptul la libertate de mișcare ar trebui să aparțină și părții feminine a populației, așadar aceste marșuri se țin anual în țări precum Statele Unite, Australia, Canada, Belgia, Anglia, India, România. În România, Take Back the Night a avut loc în București, iar recent, „Reclaim the Night” („Revendică noaptea”) s-a organizat în Cluj în martie 2014, pentru „revendicarea străzilor sigure noaptea, ca acestea să fie pentru toata lumea lipsite de pericole, de hărțuire sau de agresiuni. (...) Este o formă de protest care atrage atenția asupra hărțuirii stradale și a agresiunilor de pe străzile din Cluj” (Revendică noaptea).

Acțiunile Take Back the Night încep deseori cu o adunare cu vorbitori „la care pot participa atât femei, cât și bărbați, urmat de marșul în sine, alcătuit numai din femei. Uneori, aspectul ”women-only” al acestui eveniment este contestat și chiar eliminat pentru a face marșul cât mai „inclusiv” posibil, dar participarea bărbaților ar fi contrară punctului de bază al marșului – pentru femei, să confrunte pericolul de a ieși noaptea pe străzi, fără să fie „protejate” de un bărbat” (F.I.A.).

Mai mult, marșul are și o „echipă” formată din femei, care se ocupă cu asigurarea siguranței celorlalte participante, fiindcă nu se dorește apelarea la poliție.

Marșul Take Back the Night cuprinde în fiecare an o temă specifică și un set de cereri pentru autorități, dorind să demonstreze că violența sexuală publică nu este doar o problemă personală ci și una politică, la care acestea nu reacționează adecvat (FIA, 2005).

Astfel, marșul „Revendica noaptea” oferă femeilor o voce pentru experiențele lor și spațiul sigur pentru a revendica strazile pe timpul nopții, fiind puternice și demonstrând că poate exista o suroritate și o capacitate reciprocă împotriva bărbaților hărțuitori.

Un alt exemplu îl constituie Hollaback!, care fost formată în 2005. Este o rețea online cu diferite grupuri de feministe activiste din toată lumea, care acționează împreună ca o mișcare socială. Aceasta folosește „puterea internetului nu doar pentru a conecta activiste și pe cele care rezistă hărțuirii stradale, dar și pentru a prezenta public știri despre hărțuirea stradală, povești și uneori fotografii și clipuri cu hărțuitorii într-un specific act de hărțuire stradală” (Logan, 2013, p. 1). Consider că poveștile de hărțuire stradală pot fi postate mai ușor pe rețelele online de către femeile hărțuite, povești care sunt mai ușor de accesat de către femeile care caută să înțeleagă că

experiențele lor nu sunt singulare și izolate și că împreună se pot capacita și își pot valida experiențele.

Tehnologiile precum internetul joacă un rol important pentru reducerea sau stoparea fenomenului de hărțuire stradală, dat fiind faptul că mediul online este un instrument accesibil societății, persoanele sunt mai ușor conectate la subiectele de interes și pot acționa rapid în acest sens.

Spre exemplu, HarassMap este o comunitate online, înființată în 2005, care luptă împotriva hărțuirii stradale din Egipt, invitând femeile să împărtășească experiențele personale de hărțuire publică, să o conteste, să o raporteze, să se mobilizeze, să se capaciteze unele pe altele și să devină voluntare pentru a eradica acest fenomen (How and why we began HarassMap).

Jurnaliste media, bloggere, activiste aduc în atenția globală hărțuirea stradală din țări precum India, Regatul Unit etc. iar la acest demers iau parte și artiste precum Tatyana Fazlalizadeh, care a postat opere de artă în spațiul stradal, cu diferite mesaje pentru hărțuitori, cum ar fi: „femeile nu-ți datorează ție timpul lor sau conversația”, „nu mai spuneți femeilor să zâmbească”² (Logan, 2013, p. 2).

Mai mult, în 25 de țări se fac marșuri, workshop-uri, flashmob-uri cu ocazia Săptămânii internaționale împotriva hărțuirii stradale (30 martie – 5 mai), cu scopul de a crește conștientizarea colectivă asupra acestui fenomen și ale implicațiilor lui asupra femeilor. (Logan, 2013, p. 3). Iar în SUA există chiar și Luna pentru conștientizarea violenței sexuale. Toate aceste evenimente sunt importante ca parte constitutivă dintr-un efort comun al femeilor de pretutindeni, fiindcă dacă unele femei nu sunt libere de sub „jugul” hărțuirii publice, nicio femeie nu e liberă și în siguranță în spațiul public.

O altă figură centrală în lupta activă împotriva hărțuirii publice este Stop Street Harassment. Organizație non-profit, înființată în 2012 de către Holy Kearn, care a scris două cărți despre hărțuirea stradală (*50 Stories About Stopping Street Harassers* și *Stop Street Harassment: Making Public Places Safe and Welcoming for Women*), a început ca un blog, în anul 2008. În prezent Stop Street Harassment organizează diferite acțiuni pentru a crește conștientizarea asupra fenomenului de hărțuire publică și pentru a-l combate, prin campanii, rapoarte, programe de

---

² Pentru mai multe informații despre proiectul artistei vezi (Stop Telling Women to Smile, accesibilă la: <http://stoptellingwomentosmile.com/>)

mentorat, activism și acțiuni de advocacy, dar și prin postare mărturiilor ale femeilor care trec prin hărțuire stradală.

Mai mult, site-ul Stop Street Harassment cuprinde resurse precum clipuri video, imagini, campanii, articole și cărți, studii, statistici, definiții etc. (About Stop Street Harassment).

O altă acțiune feministă care are loc în cadrul Săptămânii internaționale împotriva hărțuirii stradale este Marșul Panaramelor (Slutwalk), care a început în 2011 în Toronto și are loc anual în diferite țări printre care și România. Evenimentul își propune să tragă un semnal de alarmă asupra agresiunii sexuale și să ceară acțiuni viabile, legale, nu blamarea victimelor hărțurii sexuale publice.

În Londra, începând cu anul 2004, Rețeaua feministă londoneză (London Feminist Network) organizează marșul „Revendică noaptea” (Reclaiming the Night). Acest marș a început în anii 1970 în Marea Britanie și în prezent continuă să fie un eveniment important pentru capacitatea femeilor și pentru „educarea” societății cu privire la pericolele hărțuirii sexuale stradale pentru femei. O cercetare realizată în 2005 arată că 95% dintre femeile londoneze nu se simt în siguranță pe străzi noaptea, iar 65% nu se simt sigure nici măcar pe timpul zilei, iar 73% se tem să nu fie violate, iar aproximativ 50% consideră că uneori nici nu-și doresc să iasă în spațiul public pentru că se simt vulnerabile și că știu că nu pot fi în siguranță (Reclaiming The Night: London Feminist Network).

În ceea ce privește România, în 2012, Centrul pentru Dezvoltare Curriculară și Studii de Gen: FILIA a realizat un proiect online, care a pornit de la un concept dezvoltat de către Alina-Daniela Istrate și anume blogul *hărțuirestradală*, ca spațiu unde femeile să vorbească liber despre experiențele lor de hărțuire stradală, făcând public faptul că nu își doresc atenție sexuală în spațiul public din partea bărbaților necunoscuți și că aceste acțiuni trec drept hărțuire, nicidecum drept complimente.

Acest blog ajută la capacitatea femeilor și la crearea unei conștiințe comune a femeilor, a unei surorități care să fie mai atentă și mai empatică față de experiențele de hărțuire publică ale acestora. Mai mult, bărbații au șansa să realizeze că aceste experiențe există și că afectează viața de zi cu zi a femeilor.

Mai mult, proiectul a avut și o componentă fotografică (*Scoatem hărțuirea stradală la lumină*), diferite femei pozând în ipostaze ale hărțuirii stradale, fotografiile care au venit cu diferite

mărturii ale femeilor hărțuite public³. Există și o pagină de Facebook (*Scoatem hărțuirea stradală la lumină*) care are același scop: de a face vizibile și legitime experiențele femeilor legate de hărțuirea sexuală în spațiul public.

Nu în ultimul rând, în iunie 2014 s-a desfășurat Festivalul urban „Femei pe Mătășari 2014”. Proiectul Discriminări urbane, care este un proiect de cetățenie activă și sensibilă la gen, demarat de către Societatea de Analize Feministe AnA, în parteneriat cu Asociația Front.⁴ Femeile trecătoare au marcat pe harta Bucureștiului zonele unde nu se simt în siguranță iar multe dintre ele au dorit să împărtășească din experiențele lor de hărțuire stradală. Consider că acest prim eveniment este important pentru creșterea conștientizării societății ca întreg asupra acestui fenomen și pentru presarea autorităților să îl reglementeze.

4.2. Recomandări pentru București

Pornind la argumentele prezentate în lucrare și de la experiențele femeilor participante la cercetarea mea în ceea ce privește problematica hărțuirii sexuale stradale, am considerat că este necesar să existe și o formulare de recomandări pentru politici publice care să se adreseze stopării acestui fenomen.

Sunt de părere că abordarea intersecțională ar trebuie să fie parte integrantă din toate etapele politicilor publice în domeniul combaterii hărțuirii sexuale în spațiul stradal, fiindcă femeile nu sunt cetățene omogene, ci cu identități și nevoi diferite.

Mai mult, este necesar ca hărțuirea stradală să fie pusă pe agenda publică și politică, societatea civilă, cât și factorii politici să investească în cercetarea acestei problematice, a cărei efecte se resimt în viața femeilor (financiare, de siguranță, de sănătate).

O parte dintre femeile intervievate au considerat că hărțuirea stradală poate fi oprită prin educație, una cât mai timpurie, prin prezența sporită a polițiștilor în spațiul public, dar și prin politici publice adecvate. Majoritatea femeilor participante la interviu au considerat că trebuie creat un context legal și sancțiuni pentru hărțuirea stradală.

---

³ Pentru detalii despre proiect și mărturii ale femeilor, aici: <http://hartuirestradala.wordpress.com/category/proiecte-foto-scoatem-hartuirea-stradala-la-lumina/>.

⁴ Pentru detalii despre proiect, aici: <http://feminism-romania.ro/discriminari-urbane/activitati-de-promovare/1202-2014-06-17-20-48-14.html>.

Una dintre femeile interviewate a spus că feministele sunt cele care trebuie să intervină în combaterea hărțuirii stradale, alături de toate organismele (statul, politicienii, poliția, sistemul de învățământ) iar alta că întreaga societate trebuie să se implice, inclusiv societatea civilă, prin ONG-urile de profil. Femeile participante la interviuri subliniază impactul și efectele pe care hărțuirea stradală le au asupra lor: de la costuri financiare (mersul cu taxiul după ce se întunecă), până la alegeri care le limitează libertatea de mișcare și de exprimare în spațiul public.

4.3. Concluzii

Am abordat această lucrare din prisma feminismului intersecțional iar cercetarea am pornit-o având în vedere experiențele mele de hărțuire sexuală stradală, care au început la vârsta de 12-13 ani, după ce m-am mutat în București la vârsta de 8 ani.

Pe viitor voi avea în vedere dezvoltarea cercetării mele prin integrarea abordării intersecționale, pentru a cuprinde experiențele detaliate ale cât mai multor femei în ceea ce privește hărțuirea sexuală în spațiul public în București. Ar fi necesar o cercetare care să cuprindă intersecționalitatea și care să fie una la nivelul întregii țări, pentru a contura o imagine cât mai cuprinzătoare și detaliată a hărțuirii sexuale stradale.

Sunt de părere că acest subiect trebuie abordat în dezbateră academică deoarece are o miză politică și nu poate fi ignorat din moment ce este un fenomen zilnic pentru multe femei din România.

Consider că cercetarea de față a susținut ipotezele pe care le-am enunțat la începutul lucrării și anume: (1) hărțuirea stradală, ca formă de violență sexuală asupra femeilor, este un fenomen zilnic care le afectează pe femei, precum și relațiile de putere dintre femei și bărbați din spațiul public și (2) nereglementarea legală a hărțuirii stradale duce la agravarea efectelor pe care aceasta le are asupra femeilor.

Interesant este faptul că o parte din femeile interviewate consideră că ONG-urile feministe au un rol important în stoparea hărțuirii sexuale în spațiul public și că este legile și politicile publice sunt necesare pentru a eradică acest fenomen.

Îmi doresc ca lucrarea de față să constituie o bază calitativă pentru politicile publice și pentru realizarea unei legi noi referitoare la hărțuirea sexuală stradală, iar pe viitor voi dezvolta cercetarea, pentru a deveni ulterior o carte pe subiectul hărțuirii sexuale stradale în România.

Bibliografie

Cărți

1. Byrson, V. (2003). *Feminist Political Theory. An Introduction*. Second Edition, New York, Palgrave Macmillan.
2. Crow, B. (2000). *Radical Feminism*, United States of America, New York University Press.
3. Dworkin, A. (2001), *Războiul împotriva tăcerii*, Polirom, București.
4. Echols, A. (1989). *Daring to be Bad. Radical Feminism in America 1967-1975*, USA, University of Minnesota.
5. Gardner, C. B. (1995). *Passing By: Gender and Public Harassment*. California, University of California Press
6. Holland, J.; Razamanoglu, C. 2002, *Feminist Methodology. Challenges and Choices*, London: Sage Publications.
7. Levy, B. (2008). *Women and Violence*. California, Seal Press.
8. MacKinnon, C. A. (1987). *Feminism unmodified. Discourses on Life and Law*, England, Harvard University Press.
9. Milet, K. (1970) *Sexual Politics*, First Illinois Paperback.
10. Miroiu, M. (2004). *Drumul către autonomie*, Iași, Polirom.
11. Miroiu, M. (1995). *Gândul umbrei*, Editura Alternative.
12. Pasti, V. (2003). *Ultima inegalitate: relațiile de gen în România*, Iași, Polirom.
13. Phillips, A. (1998). *Feminism and Politics*, New York, Oxford University Press.
14. Raymond, J. (1994). *The Transsexual Empire. The Making of the She-Male*, New York, Athene Series, Teacher College Press.
15. Saul J. M. (2003), *Feminism. Issues & Arguments*, United Kingdom, Oxford University Press.

Articole

16. Blackstone A., Uggen C. (Feb., 2004), Sexual Harassment as a Gendered Expression of Power, *American Sociological Review*, Vol. 69, No. 1, pp. 64-92.
17. Bowman, C. G. (January 1993), Street Harassment and the Informal Ghettoization of Women, *Harvard Law Review*, Vol. 106, No. 3.
18. Carr, E., Moffit L. B., Szymanski, D. M. (2011), Sexual Objectification of Women: Advances to Theory and Research, *The Counseling Psychologist*, 39 (I), p. 6-38.
19. Davis, D. (1994), The Harm that Has no Name: Street Harassment, Embodiment, and African American Women, *UCLA Women's Law Journal*, 4 (2), 133-148.
20. Fairchild K., Fileborn, B. (2012), Sex and the City: Exploring Young Women's Perceptions and Experiences of Unwanted Sexual Attention in Licensed Venues, *Current Issues in Criminal Justice*, Vol. 24, No. 2, 242-262.
21. Fairchild K., Rudman, L. A. (2008), Everyday Stranger Harassment and Women's Objectification, *Social Justice Research*, Vol. 21, 338-357.
22. Koskela, H. (1999), "Gendered Exclusions": Women's Fear of Violence and Changing Relations to Space, *Geografiska Annaler*, Vol. 81, No. 2, 111-124.
23. Krolokke (2005), Three Waves of Feminism. From Suffragettes to Grrls, disponibilă la http://www.sagepub.com/upm-data/6236_Chapter_1_Krolokke_2nd_Rev_Final_Pdf.pdf
24. Lorber, J. (The Variety of Feminisms and their Contribution to Gender Equality, disponibilă la http://www-a.ibit.unioldenburg.de/bisdoc_redirect/publikationen/bisverlag/unireden/ur97/kap1.pdf, accesată 10.06.2014.
25. Mackinnon, C. A. (1991), "Toward a Feminist Theory of the State, Harvard University Press, SUA.
26. Organizația Mondială a Sănătății, Violența sexuală, disponibilă la: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap6.pdf
27. Welsh, S. (1999), Gender and Sexual Harassment, *Annual Review of Sociology*, Vol. 25, 169-190.
28. Wesely, J. K., Gaardner, E. (Oct., 2004), The Gendered "Nature" of the Urban Outdoors: Women Negotiating Fear of Violence, *Gender And Society*, Vol. 18, No. 5, 645-663.

Studii

29. The Gallup Organization Romania (May, 2003), *Survey on Violence Against Women in Bucharest*, Prepared for Olympic DDB/ WIN BALKANS.

Lucrări prezentate la conferințe

30. Rosewarne, L., (2004), Visual Terror: Graffiti and Outdoor Advertising as Street Harassment, University of Melbourne, Refereed paper presented tot the Australasian Political Science Association Conference.

Disertații și doctorate

31. Logan, L. (2013), Fear of Violence and Street Harassment: Accountability at the Intersections, An Abstract of a Dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree Doctor of Philosophy, Kansas, Kansas State University.
32. Oshynko, A. N. (May, 2002), No Safe Place: The Legal Regulation of Street Harassment, A Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree of Master of Laws, The University of British Columbia.

Website-uri și bloguri

33. About Stop Stop Street Harassment. Disponibilă la: <http://www.stopstreetharassment.org/about/>, accesată: 10.05.2014.
34. Andreea Ghinea. (2013) Cum să fii în siguranță pe stradă. Disponibilă la adresa: <http://www.ziare.com/life-style/femei/cum-sa-fii-in-siguranta-cand-mergi-noaptea-pe-strada-1241131>), accesată: 11.04.2014.
35. Canadian Association of Sexual Assault Centres, Some examples of feminist analysis on sexual violence, disponibilă la: <http://www.casac.ca/content/some-examples-feminist-analysis-sexual-violence>, accesată: 7.05.2014.
36. F.I.A. (fete/femei/activism în acțiune/activism). (2005), disponibilă la: <https://fia.pimienta.org/weblog/?p=188>, accesată: 10.06.2014.
37. Harassmap, disponibilă la: <http://harassmap.org/en/who-we-are/how-and-why-we-began/>, accesată: 20.04.2014.
38. Hărțuire stradală, disponibilă la: <http://hartuirestradala.wordpress.com/>, accesată: 22.04.2014.
39. History. Disponibilă la: <http://takebackthenight.org/history/>, accesată: 3.06.2014.
40. How and why we began. Diponibilă la: <http://harassmap.org/en/who-we-are/how-and-why-we-began/>, accesată: 3.06.2014.

41. Stop Telling Women to Smile, disponibil la: <http://stoptellingwomentosmile.com/>, accesată: 25.05.2013.
42. Material realizat cu sprijinul Institutului de Prevenire și Psihosociologie (2010). Învață cum să fii în siguranță!, disponibilă la: <http://www.farmaciiedona.ro/dona-info/invata-cum-sa-fii-in-siguranta-I254>, accesată: 22.04.2014.
43. Mcewen, L., The Washington Post, New Study suggests street harassment is widespread, 4 iunie 2014), disponibilă la: <http://www.washingtonpost.com/blogs/she-the-people/wp/2014/06/04/new-study-suggests-street-harassment-is-widespread/>, accesată: 10.06.2014.
44. Reclaiming the night, London Feminist Network, <http://londonfeministnetwork.org.uk/lfn-events/reclaim-the-night>, accesată: 10.06.2014.
45. Revendică noaptea, disponibilă la: <http://cluj.com/evenimente/revendica-noaptea/>, accesată: 06.04.2014.
46. Why reclaim the night?, disponibilă: <http://www.reclaimthenight.co.uk/why.html>, accesată: 10.05.2014.

Anexă

Ghid de interviu

Bună ziua! Numele meu este Simona-Maria Chirciu și sunt studentă în anul II la Masterul Politici, Gen și Minorități din cadrul SNSPA. Pentru disertația mea, intitulată „Hărțuirea stradală în București. Studii de caz”, vreau să realizez o cercetare asupra hărțuirii în spațiul public în București. Orice informație din partea dumneavoastră va fi de folos în conturarea acestui fenomen care este invizibil pentru societate și pentru autorități, dar vizibil, resimțit și suportat de către femei, zi de zi.

De aceea, vă rog să acceptați să discutăm vreme de aproximativ 30 de minute despre aceste lucruri. De asemenea, vă rog să acceptați să înregistrez cu reportofonul discuția noastră, deoarece în acest mod e sigur că nu voi uita nimic din ceea ce veți spune.

Vă asigur ca ceea ce vom discuta astăzi va fi folosit exclusiv pentru a contura fenomenul hărțuirii stradale în București și efectele sale asupra vieții de zi cu zi a femeilor. Precizez că identitatea dumneavoastră va rămâne confidențială, fiindcă voi folosi doar inițialele numelui și prenumelui dumneavoastră. Mai mult, dacă sunt întrebări incomfortabile, la care nu veți dori să răspundeți, nu este nicio problemă.

Vă cer permisiunea de a trece la interviewarea dumneavoastră.

1. Cum vă numiți?
2. Ce vârstă aveți?
3. Ce studii aveți?
4. Unde v-ați născut?
5. La ce vârstă și pentru ce scop v-ați mutat în București?
6. În ce cartier ați locuit prima oară când v-ați mutat în București?
7. În ce cartier locuiți în prezent și ce anume a influențat mutarea?
8. Vi se pare un cartier sigur?
9. Cât de în siguranță vă simțiți când mergeți în alte cartiere?
10. Pentru început, aș dori să știu ce considerați că înseamnă hărțuirea stradală?
11. Prin ce tipuri de hărțuire stradală ați trecut? Mi le puteți descrie?
12. Cât de în siguranță vă simțiți pe stradă zi de zi? Dar noaptea?
13. Ce ați face ca să vă simțiți în siguranță pe stradă?
14. La ce vârstă ați început să fiți hărțuită în spațiul public?

15. Când vă aflați în spațiul public vă gândiți la hărțuirea stradală sau că ați putea fi hărțuită?
16. Cât de des sunteți hărțuită în spațiul public?
17. În ce locuri publice a avut loc hărțuirea?
18. Au fost dați când v-ați temut că hărțuirea se poate transforma într-o agresiune sexuală mai gravă?
19. Ce reacții ați avut în momentele când ați fost hărțuită?
20. Ați povestit cuiva experiențele dumneavoastră de hărțuire stradală?
Dacă da, de ce?
Dacă nu, de ce ?
21. Cum v-a afectat hărțuirea sexuală din spațiul stradal?
22. Cine credeți că este responsabil pentru hărțuirea stradală?
23. Care credeți că sunt motivele pentru care femeile sunt hărțuite pe stradă?
24. Care credeți ca este impactul hărțuirii stradale asupra femeilor?
25. Cum credeți că poate fi oprită hărțuirea stradală?
26. Cine credeți că ar trebui sa intervină pentru a opri hărțuirea stradală?

Vă mulțumesc pentru timpul acordat și pentru participarea dumneavoastră la acest interviu. Aveți și întrebări legate de cercetare, de interviul propriu-zis, sau de experiențele mele de hărțuire stradală?